

การเยียวยาทางกฎหมาย สำหรับความเสียหาย ต่อความหลากหลาย ทางชีวภาพ

การวิเคราะห์กฎหมายความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม
ของประเทศไทย

Conservation-Litigation.org เป็นเครือข่ายระหว่างประเทศของนักกฎหมาย นักวิทยาศาสตร์ และนักอนุรักษ์

เราสนับสนุนการดำเนินคดีเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบอย่างมีกลยุทธ์เพื่อเป็นการตอบสนองทางกฎหมายที่สร้างสรรค์ต่อวิกฤตต่อความหลากหลายทางชีวภาพ เราทำสิ่งนี้โดยทำการวิเคราะห์ทางกฎหมายเพิ่มเติมเพื่อลดอุปสรรคทางเทคนิคในการดำเนินคดีทั่วโลก และเพื่อเพิ่มอำนาจให้แก่ผู้อื่นในการฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ

ผู้เขียน:

Maribel Rodriguez เป็นผู้ก่อตั้งและผู้อำนวยการด้านกฎหมายของ Law and Wildlife ซึ่งเป็นที่ปรึกษาที่ช่วยเหลือองค์กรอนุรักษ์เกี่ยวกับความจำเป็นทางกฎหมาย และเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง Conservation-Litigation.org. mrodriguez@lalandwildlife.org

Pawinee Udommai

เป็นนักวิจัยด้านกฎหมายและผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย udommai.lawyer@gmail.com

ดร. Jacob Phelps เป็นอาจารย์อาวุโสที่ Lancaster Environment Center ที่ มหาวิทยาลัยแลงแคสเตอร์ และเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง Conservation-Litigation.org. jacob.phelps@gmail.com

กิตติกรรมประกาศ: งานนี้ได้รับการเอื้อเฟื้อสนับสนุนอย่างจากมูลนิธิอาร์คิส และโดยรัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักรผ่านกองทุน Illegal Wildlife Challenge รายงานดังกล่าวได้รับประโยชน์จากผลงานอันล้ำค่าของนายสมเจตน์ อำนวยสวัสดิ์, ดร.นทมน คงเจริญ, นายชาญวิทย์ กัญญา และนายสงกรานต์ พงษ์บุญจันทร์ ซึ่งได้เข้าร่วมการประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อหารือเกี่ยวกับความเป็นจริงเชิงสังคม-กฎหมายในการดำเนินคดีในประเทศไทย ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานของ Conservation-Litigation.org ซึ่งได้แก่ Rika Fajrini และ Naila Bhatari

การอ้างอิงที่แนะนำ:

Rodriguez, M., Udommai, P., Phelps, J. 2023.

การเยียวยาทางกฎหมายสำหรับความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ:

การวิเคราะห์กฎหมายความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย. Conservation-Litigation.org.

ยินดีรับความคิดเห็นและสามารถส่งไปที่ jacob.phelps@gmail.com

Conservation-Litigation.org. กุมภาพันธ์ 2023

สารบัญ

คำศัพท์ที่สำคัญ.....	1
บทนำ.....	3
1.	
อันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพคืออะไรและสิ่งนี้ได้รับการยอมรับทางกฎหมายอย่างไร.....	6
2.	
สิ่งที่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบแก่ผู้ความเพื่อให้เยียวยาความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพคืออะไร.....	10
3.	
ตัวความประเภทใดที่สามารถเป็นคู่ความในคดีทางกฎหมายเหล่านี้.....	14
.....	18
4.	
ศาลใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับคดีประเภทเหล่านี้.....	19
5.	
กฎหมายอนุญาตให้มีการเยียวยาประเภทใดบ้าง.....	21
6.	
อะไรที่เป็นความท้าทายและโอกาสในประเทศไทย.....	29
อ้างอิง.....	37

คำศัพท์ที่สำคัญ

กฎหมายสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างกันมากในแต่ละประเทศ และคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องก็มักจะทำให้สับสนได้ง่าย เราจึงใช้คำศัพท์สำคัญต่อไปนี้เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำความเข้าใจกันในแต่ละเขตอำนาจศาล

ความหลากหลายทางชีวภาพ: ความหลากหลายทั้งหมดที่ประกอบขึ้นเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยทั่วไปหมายถึงสายพันธุ์ชนิดที่มีอยู่ในสถานที่ที่กำหนด แต่ยังพิจารณาถึงความหลากหลายในระดับต่างๆ (เช่น ความหลากหลายทางพันธุกรรม ประชากรและประชากรย่อยของสายพันธุ์หนึ่งๆ และชุมชนทางนิเวศวิทยาของสายพันธุ์ต่างๆ) และที่สำคัญ ความหลากหลายทางชีวภาพไม่รวมถึงเฉพาะแต่สัตว์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงสัตว์บกและสัตว์ทะเล พืช เห็ดรา และจุลินทรีย์ทั้งหมดด้วย

ค่าชดเชย/ค่าเสียหาย: การเยียวยาประเภทหนึ่ง ซึ่งมักจะเข้าใจกันว่าหมายถึงการจ่ายเงินเพื่อชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะ เรียกอีกอย่างว่า "ค่าเสียหาย" เพื่อไม่ให้สับสนกับคำว่า "ความเสียหาย"

การเรียกร้องค่าเสียหาย: ในหลายประเทศ การเยียวยาที่เรียกร้องโดยโจทก์เรียกว่า "การเรียกร้อง" หรือ "การเรียกร้องค่าเสียหาย"

จำเลย: คู่ความฝ่ายที่ถูกดำเนินคดีทางอาญาหรือทางแพ่ง

ความรับผิดชอบสิ่งแวดล้อม: ความรับผิดชอบทางกฎหมายที่คู่ความก่ออันตรายต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงน้ำ อากาศ ดินและความหลากหลายทางชีวภาพ มีการใช้บ่อยที่สุดในบริบทของมลพิษ แต่อาจใช้เพื่อเรียกร้องความรับผิดชอบต่อตัวการอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การทำเหมืองที่ผิดกฎหมาย หรือการค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย ในบริบทของรายงานนี้ จะหมายถึงความรับผิดชอบทางกฎหมาย ที่คู่ความฝ่ายหนึ่งให้การเยียวยาต่ออันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพที่ได้เกิดขึ้น

ความเสียหาย (Harm): ผลกระทบด้านลบที่เป็นผลจากการกระทำของคู่ความ (เช่น บุคคล บริษัท องค์กร ฯลฯ ในบางเขตอำนาจศาลอาจใช้คำไวพจน์อื่น ๆ เช่น "การทำให้เสียหาย" (injury) และ "ความเสียหาย" (damage) ในรายงานนี้ คำว่า "ความเสียหาย" (damage) จะถูกละเว้นเพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนกับคำว่า "ค่าเสียหาย" (damage) ที่อธิบายไว้ด้านล่าง

ความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ: ความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ไม่ว่าจะเกิดจากผลกระทบทางลบต่อแหล่งที่อยู่อาศัย (เช่น จากการตัดไม้ทำลายป่า) หรือการทำให้เสียหายต่อสัตว์ป่าเป็นรายสายพันธุ์ (เช่น จากการค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย) นอกจากนี้ยังรวมถึงอันตรายต่อมนุษย์ชาติตราบเท่าที่ผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพมีผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดี ทรัพย์สินส่วนบุคคล ภาระทางการเงินของหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรภาคประชาสังคม หรือต่อความสามารถของรัฐในการปฏิบัติตามพันธหน้าที่ด้านสิ่งแวดล้อม

ความรับผิด: สถานะของการรับผิดชอบทางกฎหมายในบางเรื่อง ในทางกฎหมาย ความรับผิดอาจเกิดขึ้นจากการละเมิดข้อผูกพันตามสัญญา ภาระผูกพันที่บัญญัติไว้ในกฎหมายหรือกฎหมายบัญญัติ แต่ยักรวมถึงอันตรายที่เกิดจากอุบัติเหตุจากรถหรือเนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่มีข้อบกพร่อง นอกจากนี้ยังอาจเกิดขึ้นจากอันตรายที่เกิดกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ น้ำ อากาศ ดิน ภูมิอากาศและความหลากหลายทางชีวภาพ กฎที่ว่าด้วยความรับผิดแทบจะไม่ค่อยมีอยู่ในกฎหมายเพียงฉบับเดียว และบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ นั้น อาจพบได้ในกฎหมายแพ่ง กฎหมายปกครอง และแม้แต่กฎหมายอาญาในบางประเทศ

การดำเนินคดี: กระบวนการดำเนินการทางกฎหมาย ในหลายประเทศ คำนี้มักจะหมายถึงการดำเนินการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดและการร้องขอให้ได้รับการเยียวยา

คู่ความ: บุคคลที่สามารถเป็นคู่ความในศาลได้ ไม่ว่าจะเป็นบุคคล บริษัท หน่วยงานราชการ หรือองค์กรอื่นๆ

โจทก์: ฝ่ายที่ดำเนินการทางกฎหมายเพื่อขอรับการเยียวยา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเขตอำนาจศาล ซึ่งอาจรวมถึงหน่วยงานของรัฐ พลเมืองรายบุคคล กลุ่มชุมชน และองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐ

บทลงโทษ: การลงโทษที่กำหนดขึ้นเพื่อลงโทษบุคคล บุคคล บริษัท ฯลฯ ในการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีค่าปรับเป็นเงินหรือจำคุก ไม่ควรสับสนระหว่างค่าปรับที่เป็นตัวเงินกับการเยียวยาที่เป็นการชดเชยในรูปของตัวเงิน เนื่องจากเหตุผลทั้งสองอย่างนั้นแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ผู้พิพากษาอาจวางบทลงโทษและค่าชดเชยในรูปของตัวเงินทั้งสองอย่างได้ในคดีเดียวกัน

การเยียวยา: คือการดำเนินการของจำเลยเพื่อเยียวยาหรือชดเชยความเสียหายที่ตนก่อ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ฝ่ายที่ได้รับอันตราย/หรือ ผลกระทบ "ได้กลับสู่สภาพเดิมโดยสมบูรณ์" อีกครั้ง การเยียวยาอาจรวมถึงการดำเนินการแก้ไขหรือมาตรการเยียวยา เช่น การจ่ายค่าชดเชยทางการเงิน (หรือที่เรียกว่า "ค่าเสียหาย") การมีส่วนร่วมในการบริการทางสังคม การฟื้นฟู เช่น การปลูกป่าและการอนุรักษ์สายพันธุ์ การขอโทษต่อสาธารณะ และการลงทุนในกิจกรรมด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ในบางประเทศ สิ่งนี้เรียกว่า "การเรียกร้องค่าเสียหาย" การเยียวยานั้นแตกต่างจากมาตรการลงโทษ

การดำเนินคดีเชิงกลยุทธ์: การนำมาตราทางกฎหมายมาใช้ซึ่งไม่เพียงเพื่อการแก้ปัญหาของแต่ละคดี แต่ยังกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบต่อสังคมในวงกว้างมากขึ้นด้วย

บทนำ

การดำเนินคดีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ในฐานะการสนองเพื่อรับการเยียวยาต่อความเสียหายของความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพเผชิญกับภัยคุกคามที่เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมต่างๆ เช่น การค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมายและการตัดไม้ทำลายป่า ปัจจุบันสายพันธุ์มากกว่าหนึ่งล้านสายพันธุ์กำลังเผชิญกับการสูญพันธุ์ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ จึงมีความต้องการเพิ่มขึ้นที่จะให้มีกฎหมายเพื่อตอบสนองต่อตัวการที่ทำให้เกิดความสูญเสียนี้อย่างมีประสิทธิภาพ

แม้ว่ากฎหมายและวิธีการจะแตกต่างกันไปแต่ละเขตอำนาจศาล แต่ก็มีความต้องการให้มีการตอบสนองเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อกฎหมายแบบกว้างๆ สองประการ คือ ให้มีการตอบสนองเรื่องการลงโทษและป้องกันและให้มีบทบัญญัติให้แก้ไขและรักษาธรรมชาติ (รูปที่ 1)

กฎหมายอาญาและกฎหมายปกครองที่ลงโทษและป้องกัน

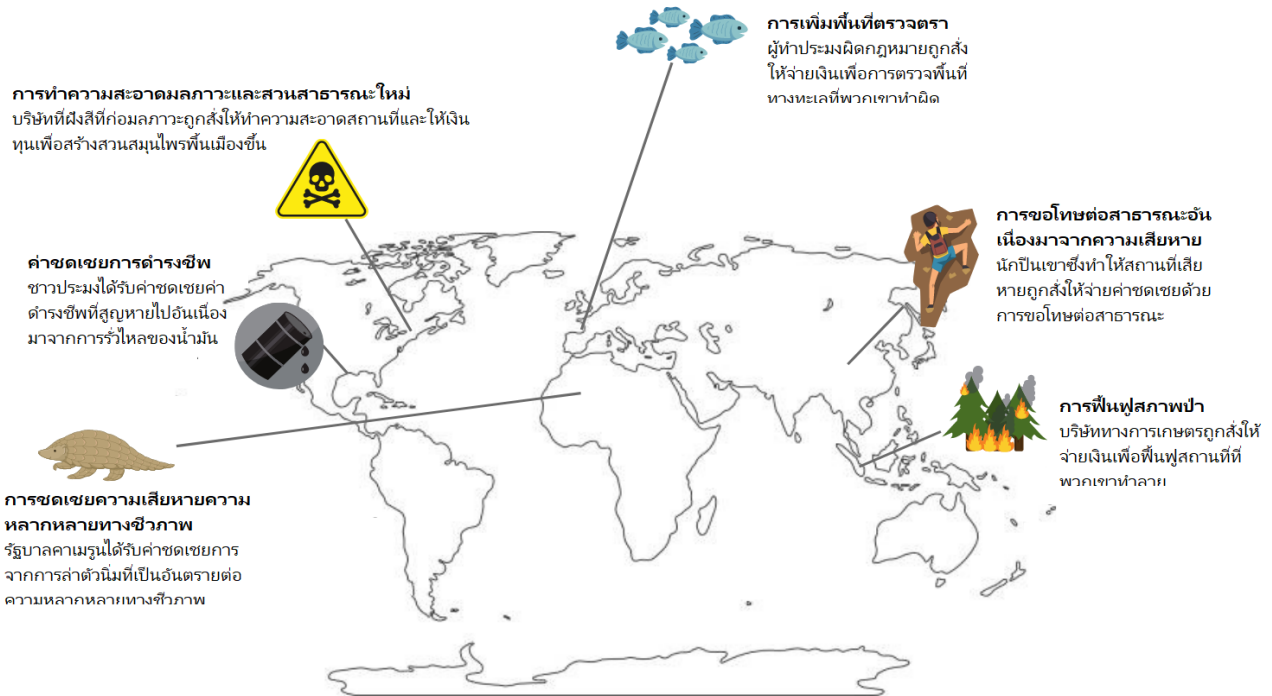
กฎหมายความรับผิดชอบซึ่งให้มีการแก้ไขและเยียวยา

รูปที่ 1 การตอบสนองทางกฎหมายแบบกว้าง ๆ สองประการ ในเรื่องความเสียหาย (ข้อมูลจาก: A.Elam)

การตอบสนองในทางกฎหมายเกี่ยวกับความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่ลงโทษผู้กระทำผิดและป้องกันความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมในอนาคต
ปกติแล้วจะมุ่งเน้นการลงโทษทางกฎหมายอาญาและกฎหมายปกครองในรูปแบบของการปรับและจำคุก บ่อยครั้งการลงโทษก็ไม่ค่อยได้สะท้อนให้เห็นถึงภัยที่เกิดขึ้น และการกำหนดให้มีบทลงโทษและข้อบังคับเพิ่มมากขึ้นมักจะถูกพิจารณาเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยมีความสำคัญ^{1,2} ยิ่งไปกว่านั้นในทางดำเนินคดีมักจะมุ่งไปที่จำเลยที่ยากจนอย่างมีสัดส่วนที่ไม่เหมาะสมทำให้การบังคับคดีเพิ่มเติมไม่ได้สัดส่วนที่ยุติธรรมและเกิดประสิทธิภาพ²

นอกจากนี้ ประเทศส่วนใหญ่ยังมีกฎหมายซึ่งมีบทบัญญัติความรับผิดชอบ^{3,4} บทบัญญัติกฎหมายเหล่านี้อนุญาตให้หน่วยงานของรัฐ และบางครั้งรวมพลเมืองและองค์กรเอกชนฟ้องคดีต่อผู้กระทำผิดต่อสิ่งแวดล้อม พวกเขามีอำนาจที่จะดำเนินการต่อบริษัทที่ถูกฟ้องหรือบุคคลที่ต้องรับผิดชอบในทางกฎหมายอย่างถึงที่สุด หมายความว่าผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบในการทำให้คู่ความฝ่ายที่เสียหาย “ได้กลับสู่สภาพเดิมอย่างสมบูรณ์” ด้วยการเยียวยา เช่น การฟื้นฟูสายพันธุ์ การขอโทษต่อสาธารณชน การฟื้นฟูแหล่งที่อาศัยและการลงทุนให้กับการศึกษา³

มีการฟ้องร้องที่เกี่ยวข้องกันในเรื่องที่แตกต่างกันในบริบทต่างๆ เช่น มลพิษจากน้ำมันในทะเล อุบัติเหตุจากอุตสาหกรรม และแม้แต่การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ แต่เส้นทางนี้ยังคงเป็นเป็นการตอบสนองทางกฎหมายรูปแบบใหม่ต่ออันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ^{5,6} อย่างไรก็ตามเมื่อไม่นานมานี้ได้มีคดีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ที่เน้นความสำคัญว่าควรเพิ่มศักยภาพของบทบัญญัติเพื่อช่วยเยียวยาและปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ (รูปที่ 2)

รูปที่ 2 ตัวอย่างการเยียวยาที่หลากหลายต่อความหลากหลายทางชีวภาพในคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

บทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบมีอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก และบทบัญญัติเหล่านี้พบได้ในประเภทของกฎหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งหมายรวมถึงประมวลกฎหมายแพ่ง กฎหมายเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม วิธีพิจารณาคดีทางปกครอง และแม้กระทั่งกฎหมายอาญา⁴ ที่สำคัญกฎหมายภายในประเทศที่บังคับคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบเหล่านั้นจะมีความต่างกันเป็นอย่างมาก

Amphiprion ocellaris ที่เกาะลันตา
ข้อมูลจาก: T.Quine

รายงานนี้วิเคราะห์ศักยภาพของการฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อให้เกิดการรับผิดชอบ เพื่อแก้ไขและปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย เป็นการตอบคำถามสำคัญว่ามีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการทางกฎหมายเพื่อการเยียวยาความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย ซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้:

1. อันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพคืออะไรและได้รับการพิจารณาทางกฎหมายอย่างไร
2. สิ่งที่เกี่ยวข้องให้เกิดความรับผิดชอบแก่คู่ความเพื่อให้เยียวยาความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพคืออะไร
3. ตัวความประเภทใดที่สามารถเป็นคู่ความในคดีทางกฎหมายเหล่านี้
4. ศาลใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับคดีประเภทเหล่านี้
5. กฎหมายอนุญาตให้มีการเยียวยาประเภทใดบ้าง
6. ความท้าทายและโอกาสในการดำเนินคดีเหล่านี้ที่ประเทศไทยต้องเผชิญมีอะไรบ้าง

รายงานระบุถึงบริบททั่วไปเกี่ยวกับคำถามแต่ละข้อ จากนั้นจะให้คำตอบอย่างเจาะจงเฉพาะเจาะจงในบริบทของกฎหมายของประเทศไทย (กรอบหัวข้อ "ประเทศไทย") การวิเคราะห์จะใช้ตัวอย่างกรณีการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย (IWT) ที่ทำร้ายสัตว์ แม้ว่าองค์ประกอบหลักของการวิเคราะห์จะสาเหตุใช้ได้กับสาเหตุอื่นๆ ที่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การทำลายที่อยู่อาศัย มลพิษ การประมงผิดกฎหมายและการทำเหมืองที่ผิดกฎหมาย

ข้อมูลนี้มีไว้สำหรับนักกฎหมายและผู้ที่ไม่ใช่ นักกฎหมาย รวมถึงอัยการ ผู้พิพากษา หน่วยงานของรัฐและองค์กรอนุรักษ์ – เพื่อสนับสนุนโจทก์ในการรักษาสิทธิทางกฎหมาย เป็นการช่วยวางกลยุทธ์ในคดี และแจ้งให้ผู้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายทราบ

1. อันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพคืออะไรและสิ่งนี้ได้รับการยอมรับทางกฎหมายอย่างไร

การที่จะจำแนกเรื่องการตอบสนองทางกฎหมายที่เหมาะสมในเรื่องความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมได้นั้นจำเป็นต้องมีความเข้าใจในขอบเขตของความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นได้ อนึ่ง มีความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมหลายประเภทที่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและมนุษย์ รวมถึงผลประโยชน์ส่วนบุคคลและส่วนรวม แม้ว่าอันตรายมักจะถูกมองด้วยแนวคิดแคบๆ ในแง่ของผลกระทบที่มีต่อพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งและสัตว์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ แต่สิ่งนี้สามารถก่อให้เกิดอันตรายหลายประเภทต่อระบบนิเวศ ต่อรัฐ ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ การดำรงชีวิตและสาธารณสุขในวงกว้าง (ตารางที่ 1) ตัวอย่างเช่น ความเสียหายที่เกิดกับสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์บางสายพันธุ์สามารถส่งผลกระทบต่อเนื่องซึ่งกฎหมายมักจะถูกมองข้ามไป (กรอบที่ 1)

กรอบที่ 1: การดำเนินคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบเพื่อจัดการกับการลักลอบค้าสิ่งใหญ่ (Great Apes) ที่ผิดกฎหมาย

มีสาเหตุหลายประการที่ทำให้เกิดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย (IWT) เป็นตัวขับเคลื่อนหลัก⁷ ที่ก่อให้เกิดอันตรายมากมายที่อาจกลายเป็นประเด็นในการดำเนินคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนเป้าหมายการอนุรักษ์

ตัวอย่างเช่น

การค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมายในประเทศไทยกำหนดเป้าหมายไปยังสิ่งใหญ่หลายสายพันธุ์ที่ถูกคุกคามจำนวนมาก ซึ่งรวมถึงชนิดนี้ในประเทศไทยที่ได้รับการคุ้มครอง 4 สายพันธุ์ (*Hylobates agilis*, *Hylobates lar*, *Hylobates pileatus* และ *Symphalangus syndactylus*) และสัตว์นอกถิ่นอีกหลายสายพันธุ์ที่สวนสัตว์ทั่วประเทศ รวมถึงลิงอุรังอุตัง ลิงกอริลลาและลิงชิมแปนซีที่ได้มาอย่างผิดกฎหมายจากตลาดมืด⁸

ประเทศไทยยังเป็นประเทศทางผ่านสำหรับการจัดหาลิงอุรังอุตังเพื่อเป็นสัตว์เลี้ยงที่มาจากอินโดนีเซียและมาเลเซีย⁸ จากตัวอย่างเหล่านี้ การค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย ไม่เพียงแต่เป็นอันตรายต่อสัตว์แต่ละชนิดเท่านั้น

แต่ยังเป็นอันตรายต่อความอยู่รอดของประชากรและสายพันธุ์ทั้งหมด นอกจากนี้ การค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย ยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และอาจขัดขวางวิถีชีวิตของชุมชน^{3,9} การค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมายส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และสามารถทำลายความเป็นอยู่ของชุมชนในทางอื่นด้วยเช่น การทำลายวัฒนธรรมและความรู้สึกของผู้คนต่อสถานที่¹⁰ นอกจากนี้การค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมายยังเพิ่มค่าใช้จ่ายแก่หน่วยงานรัฐบาลและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ต้องรับมือกับผลกระทบของการค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมายนั้น ค่าใช้จ่ายของศูนย์ฟื้นฟูที่รับผิดชอบสัตว์ป่าที่ยึดมาจากการค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย¹¹ และค่าใช้จ่ายเพื่อการเพิ่มมาตรการบังคับใช้ในบางพื้นที่

อันตรายเหล่านี้อาจกลายเป็นประเด็นของการดำเนินคดีให้มีความรับผิดชอบได้ในอนาคต เพื่อให้คู่ความฝ่ายที่รับผิดชอบต้องรับผิดชอบในการเยียวยาสิ่งเหล่านี้

Hylobates lar ในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
ข้อมูลจาก: JJ.Harison

ตารางที่ 1: หมวดหมู่หลักของความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

หมวดหมู่ของความเสียหาย	ชนิดของความเสียหาย	ตัวอย่างความเสียหาย
ความเสียหายต่อธรรมชาติ	พืชและสัตว์แต่ละชนิด	สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่ใกล้สูญพันธุ์ได้รับการช่วยเหลือจากการค้าสัตว์ที่ผิดกฎหมาย และสัตว์แต่ละตัวต้องได้รับการดูแลระยะยาวจากศูนย์สัตว์ป่า
	สายพันธุ์	การค้าอย่างผิดกฎหมายของสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ขึ้นวิกฤติแม้แต่ตัวเดียวมีผลกระทบต่อประชากรทั้งหมดของสัตว์พันธุ์ดังกล่าว
	สินค้าและบริการทางระบบนิเวศ	การข่านกที่กินผลไม้ขนาดใหญ่มีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อการแพร่กระจายของเมล็ดพืช โดยเฉพาะต้นไม้ที่มีเมล็ดขนาดใหญ่ แม้ว่าสิ่งนี้จะไม่ได้รับการวิจัยโดยเฉพาะ แต่ก็ยอมรับว่าเป็นรูปแบบทางนิเวศวิทยาที่สังเกตได้จากบริบทต่างๆ
ความเสียหายต่อมนุษย์	การดำรงชีวิตส่วนบุคคล	การตัดไม้ทำลายป่าส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่นต่าง ๆ
	ทรัพย์สินส่วนตัว, สุขภาพส่วนบุคคล	ชุมชนอาจได้รับอันตรายเมื่อมีการทำลายที่อยู่อาศัยอย่างผิดกฎหมาย
	ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ที่มีขอบเขตกว้างขึ้น (เช่น วัฒนธรรม คุณค่าในการดำรงอยู่ มูลค่าที่แท้จริง)	การฆ่าสัตว์ศักดิ์สิทธิ์หรือการตัดไม้ทำลายป่าของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ส่งผลกระทบต่อชุมชนพื้นเมืองท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและศาสนา การทำลายสายพันธุ์สัตว์ที่สวยงาม เช่น นกเงือกหรือลิงอุรังอุตังส่งผลกระทบต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมและชุมชนเองเนื่องจากผู้คนทั่วประเทศให้ความสำคัญกับป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพ และประสบกับอันตรายเมื่อป่าไม้ได้รับความเสียหาย
ความเสียหายต่อรัฐ	การสูญเสียรายได้ (เช่น ภาษี)	การทำประมงผิดกฎหมาย หมายความว่าภาษีที่ต้องจ่ายให้กับรัฐบาลระดับภูมิภาคและระดับรัฐนั้นไม่ได้รับการชำระ
	ต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายในการจัดหาดูแล	การค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย หมายความว่ารัฐบาลต้องมีค่าใช้จ่ายมากขึ้นในการบังคับใช้ ตรวจสอบและวางมาตรการอนุรักษ์
	ความเสียหายต่อชื่อเสียงและความไว้วางใจของประชาชน	เหตุการณ์การค้าที่ผิดกฎหมายที่เกิดขึ้นแล้วซ้ำแล้วซ้ำเล่าภายในพื้นที่คุ้มครองมีผลกระทบต่อภาพลักษณ์ต่อสาธารณะในด้านการจัดการอุทยานและเจ้าหน้าที่ ทำให้เกิดความเสียหายต่อความไว้วางใจของสาธารณชนในความสามารถของพวกเขาในการปฏิบัติตามหน้าที่

ระบบกฎหมายส่วนใหญ่ทั่วโลกให้การยอมรับและป้องกันความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมในบางรูปแบบ อย่างไรก็ตาม ไม่มีค่าจำกัดความเกี่ยวกับอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมที่เหมือนกัน: แนวคิดนี้ไม่ค่อยปรากฏการณ์ในกฎหมาย และหากมีอยู่ ก็มักจะไม่ชัดเจนหรือไม่สมบูรณ์ ความสัมพันธ์ของความเสียหายนี้กับอันตรายประเภทต่างๆ รวมถึงความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ (ตารางที่ 1) มักจะไม่ได้ถูกระบุไว้

บางประเทศได้กำหนดกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ (เช่น ประเทศเม็กซิโก, ประเทศแองโกลา, ประเทศจอร์เจีย) ซึ่งมีการกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและการเยียวยา มีการให้คำนิยามไว้ แม้ว่าจะหาได้ยาก ทั้งนี้ ในหลายประเทศ สิทธิที่จะได้รับสิ่งแวดล้อมที่สะอาดและการเยียวยาความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมได้รับการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ การปกป้องความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอาจถูกระบุรวมอยู่ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมหลักของประเทศด้วย ซึ่งหลักความรับผิดจะมีการพัฒนาเพิ่มเติมในกฎกระทรวงหรือประกาศกระทรวง บางครั้งบทบัญญัติความรับผิดจะพบได้ในประมวลกฎหมายแพ่งทั่วไปของประเทศ กฎหมายประเภทต่างๆ ที่หลากหลายเหล่านี้ให้น่าหนักทางกฎหมายที่แตกต่างกัน โดยกฎหมายบางฉบับให้ความสำคัญเหนือกว่ากฎหมายอื่น

ประเทศไทย

มีกฎหมายหลายฉบับในประเทศไทยที่เรียกร่องอย่างชัดเจนให้กฎหมายพิจารณาความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพและมีการกำหนดให้มีการเยียวยา กฎหมายไทยกำหนดแนวทาง 2 ขั้นตอน:

- ตามรัฐธรรมนูญในการอนุรักษ์ คัมครอง บำรุงรักษา พื้นฟู จัดการและใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ต้องฟื้นฟูสิ่งที่ถูกทำให้เสียหาย (มาตรา 57.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย)
- ต่อมา กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยให้สิทธิแก่เจ้าหน้าที่ในการร้องขอให้ผู้กระทำความผิดชดเชยมูลค่าความเสียหายทั้งหมดแก่พวกเขาตามมาตรการแก้ไขที่ได้ดำเนินการ

ประเทศไทยไม่มีกฎหมายความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมที่รวมไว้เพียงฉบับเดียวโดยเฉพาะ แต่กฎหมายเกี่ยวกับความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ กฎหมายของประเทศไทยไม่ได้ให้นิยามคำว่า "ความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ" โดยเฉพาะ แต่จะกล่าวถึงโดยทั่วไปว่า "การกระทำที่เป็นความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ"

และมีการกำหนดภาระผูกพันทางกฎหมายในการเยียวยาความเสียหายนั้น โดยได้ระบุไว้ใน

- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (1992) (NEQA) (มาตรา 97)
- พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 (2019) (พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า) (มาตรา 87) [โปรดทราบว่าคุณคิดต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดอันตราย ก่อนวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2562 (2019) จะได้รับการพิจารณาภายใต้พระราชบัญญัติปี พ.ศ.2535 (1992) ซึ่งไม่ระบุข้อกำหนดด้านความรับผิดที่เหมือนกัน]
- พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 (2019) (มาตรา 40)
- พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 (1964) แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559 (2016) (มาตรา 26(4))
- พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 (2015) (มาตรา 143)
- ประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เรื่องการกำหนดมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติ พ.ศ. 2564 (2021) (301 ง.)

ความเสียหายต่อทรัพย์สินส่วนบุคคลถูกกำหนดไว้ในบททั่วไปของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทั่วไป (หัวข้อ V) และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (มาตรา 96) ความเสียหายทางศีลธรรมถูกกล่าวถึงไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ได้มีการกล่าวถึงการเยียวยาความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติไว้ในแนวปฏิบัติสำหรับการฟ้องร้องคดีสิ่งแวดล้อมของประธานศาลฎีกาปี 2554 (2011) (แนวทางการฟ้องร้องคดีแพ่งด้านสิ่งแวดล้อม) และแนวทางการฟ้องร้องคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของประธานศาลปกครองสูงสุดปี 2554 (2011) (แนวทางการฟ้องร้องคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม)

กฎหมายไทยไม่มีคำนิยามเฉพาะของคำว่า "ทรัพยากรธรรมชาติ" แต่คำนี้หมายรวมถึง "ความหลากหลายทางชีวภาพ" โดยปริยาย

- กฎหมายทุกฉบับกำหนดว่าการเยียวยาควรเทียบเท่ากับ "มูลค่าทั้งหมด" ของความเสียหาย แม้ว่ากฎหมายเก่า เช่น พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติยังไม่มีข้อความชัดเจน ทั้งนี้พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่าและพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติได้ระบุถึงการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพว่าเป็นส่วนหนึ่งของ "มูลค่าทั้งหมด" นี้
- แนวปฏิบัติในการฟ้องร้องคดีแพ่งด้านสิ่งแวดล้อมได้ให้การตีความเพิ่มเติมของแนวคิด "ทรัพยากรธรรมชาติ" โดยให้คำจำกัดความว่า "สิ่งที่เกิดขึ้นหรือดำรงอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า พืชป่า น้ำ อากาศ ดิน แร่ธาตุ และพลังงานตามธรรมชาติ" คำนิยามนี้ถูกนำมาใช้โดยศาลฎีกา (เช่น คดีหมายเลข 1203/2564) ซึ่งทางราชการได้เรียกร้องค่าชดเชยความเสียหายอันตรายที่เกิดกับสัตว์คุ้มครองพันธุ์ต่าง ๆ

Eria ornata ในตลาดค้าสัตว์ป่าที่ชายแดนไทย-เมียนมาร์
ข้อมูลจาก: J.Phelps

2. สิ่งที่เกี่ยวข้องให้เกิดความรับผิดชอบแก่คู่ความเพื่อให้เยียวยาความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพคืออะไร

หากกฎหมายให้ความคุ้มครองความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม โดยทั่วไปจะมาพร้อมกับภาระหน้าที่ที่คู่ความฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น ซึ่งเป็นความรับผิดชอบทางกฎหมายที่มักเรียกกันว่า *ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม* แม้ว่าคำศัพท์และวิธีพิจารณาจะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมก็มีพื้นฐานในการกำหนดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมต้องรับผิดชอบตามกฎหมายในการเยียวยา ซึ่งอาจรวมถึงการเยียวยาแก่คู่ความที่เป็นปัจเจกชน (เช่น เยียวยาอันตรายต่อการดำรงชีวิต ทรัพย์สิน สุขภาพ) เช่นเดียวกับสาธารณชนที่ต้องเยียวยาอันตรายต่อสินค้าสาธารณะ (เช่น พื้นที่สงวนพันธุ์สัตว์สงวน)

อย่างไรก็ตาม

ไม่ว่าว่าการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมจะทำให้ฝ่ายที่รับผิดชอบเยียวยาความเสียหายนั้นเสมอไป

มีข้อควรพิจารณาที่สำคัญหลายประการที่ช่วยตัดสินว่าผู้กระทำความผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายจะต้องรับผิดชอบต่อคู่ความหรือไม่:

- **สาเหตุ:** คู่ต้องมีความเชื่อมโยงที่ชัดเจนระหว่างการกระทำของผู้กระทำความผิดและความเสียหายที่เกิดแก่โลก ในเขตอำนาจศาลส่วนใหญ่ โลกต้องพิสูจน์ความเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างสองสิ่งนี้ แม้ว่าความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในคดีสิ่งแวดล้อมจะซับซ้อนและไม่แน่นอนก็ตาม ตัวอย่างเช่น อาจมีความไม่แน่นอนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ต่างๆ ระหว่างการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพกับการทำงานของระบบนิเวศ ในความสัมพันธ์เหล่านี้ แม้เป็นความสัมพันธ์ที่นักวิทยาศาสตร์เข้าใจอย่างชัดเจน แต่ศาลก็ยังไม่มีความเข้าใจอย่างทั่วถึง
- **ความผิดของคู่ความ:** ความรับผิดทางกฎหมายมักจะพิจารณาจากเจตนาของฝ่ายจำเลย ในบางประเทศและบางบริบท จะถือว่ามีความรับผิดโดยไม่คำนึงว่าอันตรายนั้นเกิดขึ้นโดยเจตนาหรือจากความประมาทเลินเล่อ ("ความรับผิดเด็ดขาด") ซึ่งพบบ่อยในคดีส่วนใหญ่ ซึ่งมีการกระทำทางกฎหมายระบุว่าเป็น "อันตรายโดยเนื้อแท้" เช่น การจัดการน้ำมันและสารเคมีที่เป็นพิษ ทั้งนี้ ในบริบทอื่นๆ ส่วนใหญ่แล้ว กฎหมายจะพิจารณาจากความเสียหายเกิดขึ้นโดยเจตนาหรือโดยความประมาทเลินเล่อ ("ความรับผิดตามความผิด") ความประมาทเลินเล่อ นั้น คือ การกระทำที่ไม่ได้มีเจตนา เว้นแต่ประมาทเลินเล่อที่ถือว่าการบกพร่องต่อหน้าที่ ในการพิสูจน์ว่าเป็นความประมาทเลินเล่อ นั้น จะต้องประเมินว่าบุคคลทั่วไปในภาวะเช่นนั้นจะทำเหมือนกันในสถานการณ์เดียวกันที่เกิดขึ้นหรือไม่ และได้มีการใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่สถานการณ์นั้นแล้วหรือไม่
- **สิ่งที่ทำให้เกิดความผิดด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ:** นอกเหนือจากข้อกำหนดทั่วไปเหล่านี้แล้ว ในหลายประเทศ ได้มีการระบุสิ่งที่ก่อให้เกิดความผิดโดยเฉพาะเพิ่มเติมซึ่งมาบังคับใช้ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และกำหนดว่าเมื่อใดที่ผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบในการเยียวยา ในบางประเทศ สิ่งที่เกี่ยวข้องให้เกิดความผิดคือความเสียหายที่เกิดจากกิจกรรมบางประเภทที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และความเสียหายที่เกิดจากการกระทำที่ไม่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายจะไม่ส่งผลให้เกิดความรับผิดประเทศอื่น ๆ ใช้เกณฑ์เพื่อกำหนดว่าสิ่งที่ทำให้เกิดความผิดคืออะไร เช่น ความเข้มข้นของมลพิษหรือเปอร์เซ็นต์ของแหล่งที่อยู่อาศัยที่ได้รับ ความเสียหาย ในบางประเทศ

ความรับผิดชอบจะเกิดขึ้นหากเกิดความเสียหายต่อสายพันธุ์และแหล่งที่อยู่อาศัยที่ระบุในรายการที่ได้รับการคุ้มครอง แม้จะมีหลักเกณฑ์ในกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมบางฉบับก็ตาม แต่ในหลาย ๆ ประเทศ (เช่น สเปน อินโดนีเซีย ไทย) ประมวลกฎหมายแพ่งทั่วไปก็ถูกนำมาใช้ในการฟ้องคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างประสบความสำเร็จ โดยหลีกเลี่ยงไม่พิจารณาหลักเกณฑ์รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างเฉพาะเจาะจง

ประเทศไทย

มีเกณฑ์ทั่วไปสามประการที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับสิ่งที่ก่อให้เกิดความรับผิดด้านสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นต้องมีในประเทศไทย เกณฑ์เหล่านี้ปรากฏให้เห็นอยู่ในทางกฎหมาย (ดูหัวข้อก่อนหน้า) และบังคับใช้กับกรณีที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพและอันตรายประเภทต่าง ๆ (เช่น การค้าสัตว์ป่า มลพิษ)

- **สาเหตุ:** เช่นเดียวกับการฟ้องร้องเพื่อให้เกิดความรับผิดในทั่วโลก กฎหมายในประเทศไทยต้องการความเชื่อมโยงที่ชัดเจนระหว่างการกระทำของจำเลยกับอันตรายที่อ้างว่าเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญคือศาลฎีกาของประเทศไทยได้กำหนดภาระของโจทก์ในการพิสูจน์ความเชื่อมโยงเหล่านี้ในคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมนั้นต่ำกว่าในบริบทประเภทอื่นมาก มีการพิจารณาว่าหากมี "ความเป็นไปได้สูง" ในความเชื่อมโยงดังกล่าวก็เพียงพอที่จะพิสูจน์สาเหตุอันก่อให้เกิดความรับผิดแล้ว (กรณีตัวอย่างที่ 1)

กรณีตัวอย่าง 1. ศาลฎีกาพิจารณาเกี่ยวกับสาเหตุในเรื่องสิ่งแวดล้อม

ศาลฎีกาได้ให้มุมมองที่สำคัญในการตัดสินคดีในปี 2552 (2009) ในเรื่องการรั่วไหลของสารเคมีที่ถูกกล่าวหาว่าก่อให้เกิดมลพิษขึ้นโดยผู้ผลิตชิ้นส่วนอะไหล่รถจักรยานยนต์ (คดีศาลฎีกาเลขที่ 3621/2551) ซึ่งการรั่วไหลนี้ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อปลาในบ่อเลี้ยงปลาของผู้อยู่ในละแวกนั้น ในการประเมินหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ศาลให้ความเห็นว่า "มีความเป็นไปได้สูง" ที่จะได้มาจากโรงงานของจำเลย จะเห็นว่าการประเมินเช่นนี้เพียงพอที่จะถือเป็นเหตุที่จะถือว่าจำเลยต้องรับผิดและจ่ายค่าเสียหาย

- **เจตนาของคู่ความ:** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์ความรับผิดทั่วไปว่าความรับผิดจะมีผลบังคับใช้ต่อเมื่อความเสียหายเกิดจากการกระทำโดยประมาทหรือโดยเจตนาเท่านั้น แม้ว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จะไม่ได้ระบุถึงข้อกำหนดเฉพาะอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับความรับผิด แต่ก็อาจสันนิษฐานได้ว่าต้องเป็นไปตามกฎหมายทั่วไปนี้ ข้อกำหนดนี้ได้รับการระบุไว้ในกฎหมายอื่นๆ เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่าและพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ทั้งนี้ ในการพิสูจน์ว่าเป็นความประมาทเส้นเลือด เราจะต้องพิจารณาดูว่าบุคคลทั่วไปจะกระทำในลักษณะเดียวกันในสถานการณ์เดียวกันหรือหากพวกเขาใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้วหรือไม่ และในทางเดียวกัน หากไม่มีการกระทำที่ผิดกฎหมายแต่มีการกระทำที่ประมาทเส้นเลือด ก็ถือว่ามีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม เจตนาเป็นข้อกำหนดแยกต่างหากภายใต้กฎหมายไทย กล่าวคือ หากอันตรายเกิดขึ้นโดยเจตนา ความรับผิดทางกฎหมายจะยังคงมีผลอยู่ไม่ว่าการกระทำที่เป็นอันตรายนั้นจะถือว่าผิดกฎหมายหรือไม่ก็ตาม
- **สิ่งที่ทำให้เกิดความผิดด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ:** ในบริบทของความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยยังได้กำหนดเงื่อนไขเฉพาะหลายประการเพื่อพิจารณาว่าความรับผิดมีผลบังคับใช้หรือไม่:
 - ❖ **การกระทำที่เป็นอันตรายนั้นจะต้องผิดกฎหมาย:** เฉพาะเมื่อมีการกระทำที่ก่อให้เกิดอันตรายนั้นเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย (ตามกฎหมายปกครองหรือกฎหมายอาญาก็ถือว่ามีความรับผิดได้ ทั้งนี้ ในส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (มาตรา 96, 97) กฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของไทยวางหลักความรับผิดทั่วไปว่า "ผู้ใดกระทำความหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการทำลาย หรือทำให้สูญหาย หรือสร้างความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ..." ข้อกำหนดนี้ใช้กับการทำอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกประเภท (อันตรายต่ออากาศ ดิน น้ำ หรือความหลากหลายทางชีวภาพ)

และหลักการนี้มีอยู่ในกฎหมายทั้งหมดที่ระบุถึงหน้าที่ที่ต้องเยียวยาความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ผู้ใดก็ตามที่กระทำผิดกฎหมายอันเป็นภัยต่อทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นของรัฐหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินอาจต้องจ่ายค่าชดเชยแก่รัฐ ในการพิจารณาว่าคู่ความต้องรับผิดชอบอันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพหรือไม่นั้น จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าเกิดจากการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือไม่ โดยมีรายละเอียดระบุไว้ในกฎหมายหลายฉบับ (เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ , กรอบที่ 2)

กรอบที่ 2

การกระทำที่ผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการลักลอบค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมายซึ่งก่อให้เกิดความรับผิดชอบ

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

กำหนดการกระทำที่ผิดกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย ทั้งนี้พระราชบัญญัติระบุถึงความผิดที่เกี่ยวข้องตามระดับความคุ้มครองที่กำหนดไว้สำหรับสายพันธุ์ที่ได้รับอันตราย ซึ่งส่งผลต่อการพิจารณาว่ามีความรับผิดชอบหรือไม่

พระราชบัญญัตินี้ให้ความคุ้มครองสายพันธุ์ตามกฎหมายห้าประเภท ได้แก่ สัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครองซึ่งอนุญาตเพาะพันธุ์ได้ สัตว์ป่าควบคุม และสัตว์ป่าอันตราย

เอ) สัตว์ป่าสงวน: สัตว์ประเภทนี้ได้รับการคุ้มครองในระดับที่เข้มงวดที่สุด

และระบุไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติหรืออนุมัติโดยพระราชกฤษฎีกา โดยการล่า การครอบครอง การค้า การนำเข้าและส่งออกสายพันธุ์ในรายการนี้เป็นสิ่งต้องห้าม โดยมีข้อยกเว้นที่จะกล่าวถึงด้านล่าง (มาตรา 4, 17 และ 29)

การกระทำที่ผิดกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อสายพันธุ์เหล่านี้ก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อผู้กระทำความผิดซึ่งจะต้องจ่ายค่าชดเชยความเสียหายต่อรัฐจากความผิดดังกล่าว โดยไม่คำนึงว่าความผิดนั้นเกิดขึ้นที่ใด

บี) สัตว์ป่าคุ้มครอง:

สายพันธุ์ที่ได้รับการระบุว่าสำคัญต่อระบบนิเวศหรือสายพันธุ์ที่ประชากรมีแนวโน้มลดลงจนถึงระดับที่น่าจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ปัจจุบันสัตว์ป่าสายพันธุ์เหล่านี้มีรายชื่ออยู่ในกฎกระทรวงสี ฉบับ

และการล่าและการค้าเป็นสิ่งต้องห้ามโดยมีข้อยกเว้น (ที่จะกล่าวถึงด้านล่าง)

การล่าสัตว์ที่ไม่อยู่ในข้อยกเว้นเหล่านี้ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ

การนำเข้าและการส่งออกทำได้ทราบที่ได้รับใบอนุญาต เช่นเดียวกับสัตว์ป่า "สงวน"

สถานที่ที่เกิดอันตรายนั้นไม่มีผลต่อการพิจารณาความรับผิดชอบ

ซี) สัตว์ป่าคุ้มครองที่อนุญาตให้เพาะพันธุ์ได้:

รัฐมนตรีอาจพิจารณาว่าสัตว์ป่าคุ้มครองบางชนิดสามารถเพาะพันธุ์ได้เนื่องจากมีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และมีกำหนดในประกาศของรัฐมนตรีอีกฉบับหนึ่ง ทั้งนี้ สัตว์ป่าเหล่านี้อาจถูกครอบครองซื้อขาย นำเข้าและส่งออกโดยมีใบอนุญาต กิจกรรมที่ดำเนินการโดยไม่มีใบอนุญาตจะถือว่าเป็นความผิด

ดี) สัตว์ป่าควบคุม:

สายพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าชนิดที่ใกล้สูญพันธุ์ระหว่างประเทศ (CITES) และมีกำหนดไว้ในประกาศของรัฐมนตรีซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2565 (2022)

สายพันธุ์เหล่านี้อาจถูกล่า มีในครอบครอง เพาะพันธุ์ในที่กักขัง ซื้อขาย

นำเข้าและส่งออกอย่างถูกกฎหมายโดยมีใบอนุญาต (มาตรา 19, 23 และ 30)

การกระทำโดยไม่มีใบอนุญาตที่เหมาะสมอาจทำให้ผู้กระทำต้องรับผิดชอบโดยต้องชดเชยค่าเสียหายแก่รัฐ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานที่ที่ความผิดเกิดขึ้น

อี) สัตว์ป่าอันตราย: สายพันธุ์ที่อาจก่อให้เกิดอันตราย มีพิษต่อมนุษย์ หรือสัตว์ป่าอื่น ๆ

หรือเป็นภัยต่อความสมดุลของระบบนิเวศและมีกำหนดรายชื่อไว้ตามประกาศของรัฐมนตรี

มีการกำหนดห้ามทิ้งหรือปล่อยสัตว์ป่าเหล่านี้

การทิ้งหรือการปล่อยสัตว์ป่าเหล่านี้อาจทำให้เกิดความรับผิดชอบหากก่อให้เกิดความเสียหาย

❖ **อันตรายควรเกิดขึ้นภายในพื้นที่คุ้มครอง (กรณีความหลากหลายทางชีวภาพบนบก):**

กฎหมายหลักสามส่วนที่คุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพบนบกกำหนดเกณฑ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับความรับผิดชอบ:

อันตรายควรเกิดขึ้นภายในพื้นที่ที่ถูกควบคุมประเภทใดประเภทหนึ่งทีระบุไว้ในกฎหมาย

(พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ)

โดยมีข้อยกเว้นบางประการ ความเสียหายนอกพื้นที่คุ้มครองประเภทนี้ไม่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ

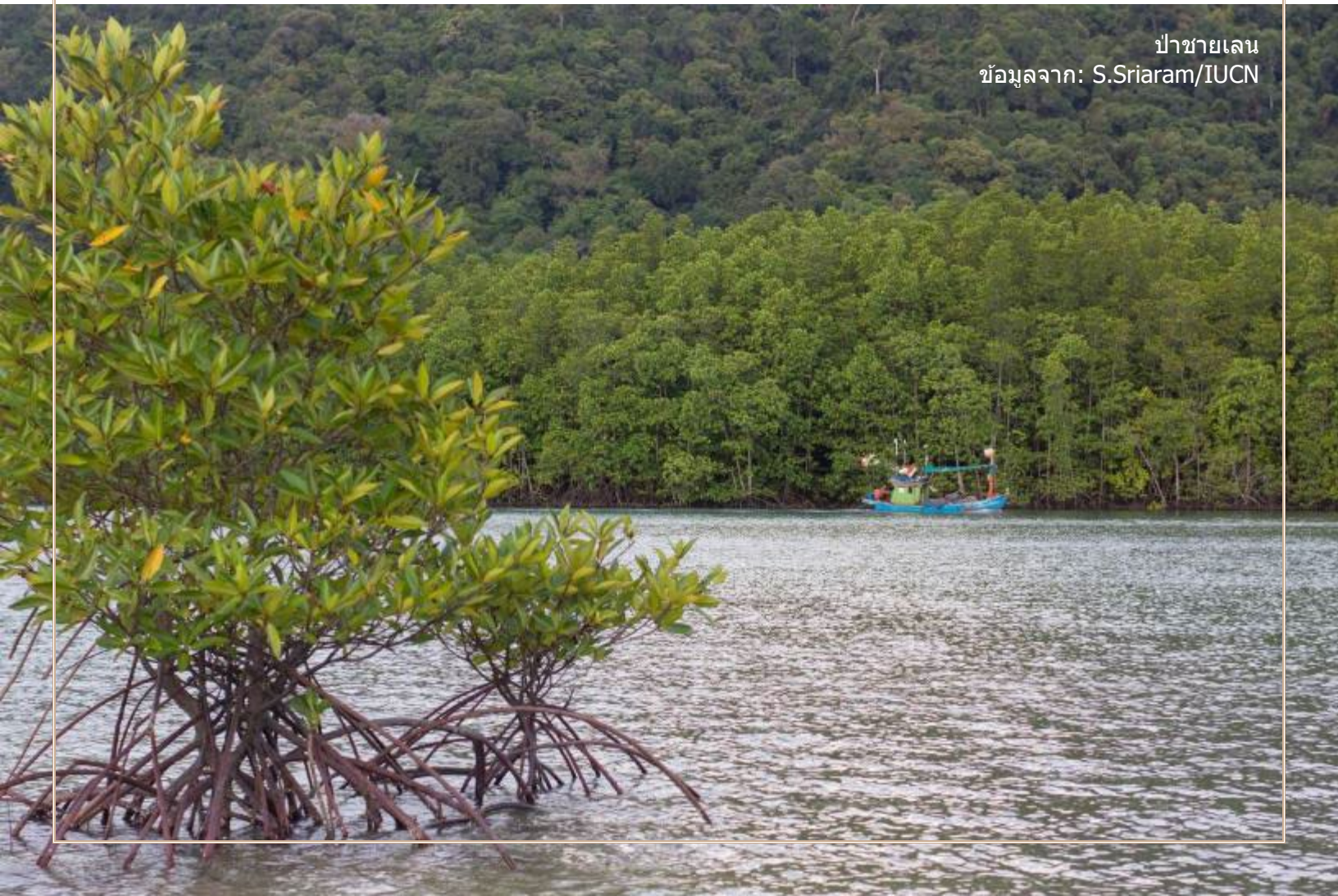
ข้อยกเว้นที่สำคัญ คืออันตรายต่อ "สัตว์ป่าสงวน" และ "สัตว์ป่าคุ้มครอง" ที่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ใต้ระบุไว้ จะถือว่าอันตรายซึ่งก่อให้เกิดความรับผิดชอบทุกกรณี การตีความอย่างเด็ดขาดของข้อกำหนดนี้จะบ่งบอกว่าอันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพนอกพื้นที่คุ้มครองจะไม่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม การตีความนี้อาจขัดต่อหลักการพื้นฐานที่กำหนดไว้ในมาตรา 57(2) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นอกจากนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (มาตรา 97) และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังอาจคงนำมาใช้กับอันตรายที่เกิดขึ้นนอกพื้นที่คุ้มครอง หากอัยการพิจารณาให้ดำเนินคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบโดยใช้กฎหมายทั่วไปแทนที่จะใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ

ข้อยกเว้นเมื่อความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมไม่อาจนำมาบังคับใช้:

มีข้อยกเว้นที่สำคัญสองประการที่ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมไม่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ

- **ความคุ้มครองจากใบอนุญาต:** เมื่อการกระทำนั้นถูกกฎหมายภายใต้ขอบเขตของการได้รับอนุญาต แม้ว่าการกระทำนั้นจะก่อให้เกิดอันตรายก็ตาม จะถือว่าความรับผิดชอบไม่มีผลบังคับ ด้วยเหตุนี้ การกระทำที่ได้รับอนุญาต เช่น การเก็บเกี่ยวภายในระบบโคเวต้าหรือใบอนุญาตที่อนุญาตให้เปลี่ยนจุดประสงค์การใช้ที่ดิน จะไม่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ ในทำนองเดียวกัน ความผิดหลายอย่างที่อธิบายไว้ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ไม่สามารถบังคับใช้กับสวนสัตว์และศูนย์เพาะพันธุ์สัตว์ได้
- **การป้องกันตนเอง:** ความรับผิดชอบไม่สามารถนำมาใช้ในกรณีของการป้องกันตนเอง ผู้อื่น หรือทรัพย์สินส่วนบุคคล แล้วเกิดอันตรายต่อสัตว์ป่า โดยไม่คำนึงถึงสถานะการอนุรักษ์หรือสถานที่ที่ทราบเท่าที่ความเสียหายนั้นสมควรแก่เหตุ ผู้กระทำผิดสามารถได้รับการยกเว้นจากความรับผิด (มาตรา 13 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า)

ป่าชายเลน
ข้อมูลจาก: S.Sriaram/IUCN

3. ตัวความประเททใดที่สามารถเป็นคู่ความในคดีทางกฎหมายเหล่านี้

คดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบจะขึ้นสู่ศาลโดยโจทก์ซึ่งเป็นผู้เรียกร้องว่าตนได้รับความเสียหายจากจำเลย และมีสิทธิได้รับการเยียวยาจากพวกเขา บ่อยครั้งจึงมีข้อจำกัดทางกฎหมายว่าใครบ้างที่สามารถเป็นโจทก์หรือจำเลยได้

ใครมีสิทธิเป็นโจทก์เพื่อเรียกร้องการเยียวยา

สิทธิในการฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบ หรือที่เรียกว่าสถานะทางกฎหมายนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ในบางประเทศ หน่วยงานของรัฐเท่านั้นที่มีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อสาธารณประโยชน์ ในบางประเทศ บุคคล ชุมชน และกลุ่มประชาสังคมไม่เพียงแต่สามารถเป็นตัวแทนในฐานะส่วนบุคคล (เช่น การสูญเสียรายได้) แต่ยังสามารถดำเนินการทางกฎหมายในนามของสาธารณประโยชน์ (เช่น เพื่อสิ่ง แวดล้อม เพื่อชุมชน)

▪ รัฐในฐานะโจทก์:

อำนาจอธิปไตยของรัฐต่อทรัพยากรธรรมชาติและหน้าที่ของรัฐในการปกป้องสิ่งแวดล้อมเพื่อคนรุ่นปัจจุบันและอนาคตได้รับการระบุไว้ในหลักการสากลซึ่งได้รับการยอมรับตามมติของสหประชาชาติ โดยขณะนี้ได้รวมอยู่ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ถือเป็นพื้นฐานสถานะทางกฎหมายในการเรียกร้องการเยียวยาเมื่อทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่รัฐมีสิทธิได้รับอันตราย สิทธิของรัฐในการฟ้องร้องอันเนื่องมาจากความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมมักจะปรากฏให้เห็นในกฎหมายของประเทศ

▪ บุคคลในฐานะโจทก์:

หลักการของการเข้าถึงความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิในการได้รับการเยียวยาทางศาล รวมทั้งการแก้ไขและการเยียวยาความเสียหาย ปรากฏให้เห็นในปฏิญญาโรโอปี 2535 (1992) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนปี 2559 (2016) และกรอบหลักการสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมตามหลักการนี้ ปฏิญญาสิทธิมนุษยชนอาเซียนปี 2555 (2012) ระบุว่า "ทุกคนมีสิทธิได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพและข้อบังคับว่าด้วยการเยียวยาซึ่งกำหนดโดยศาลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจอื่น ๆ ต่อการกระทำที่ละเมิดสิทธิที่ได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย" สิทธิในการเยียวยายังได้รับการระบุอยู่ใน กฎหมายของประเทศส่วนใหญ่ ซึ่งมักจะเน้นไปที่สิทธิส่วนตัวของบุคคลและองค์กร เช่น ความเสียหายต่อการดำรงชีวิต ทรัพย์สินส่วนบุคคล สุขภาพส่วนบุคคล ความเป็นอยู่ที่ดี และชื่อเสียง

▪ โจทก์ในการฟ้องร้องเพื่อสาธารณประโยชน์ (PIL): ในบางครั้ง

บุคคลที่สามารถทำหน้าที่เป็นโจทก์ที่กระทำการแทนเพื่อผลสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง เช่น ในนามของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบซึ่งไม่สามารถเข้าถึงระบบกฎหมายหรือไม่มีกำลังในการฟ้องร้อง กระทำการแทนสาธารณชน หรือสิ่งแวดล้อมนั้น ในบางประเทศนั้น เฉพาะหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจเท่านั้นที่สามารถทำหน้าที่เป็นโจทก์ในคดี PIL ได้ ในประเทศอื่นๆ พลเมือง ชุมชน และกลุ่มประชา สังคมสามารถสนับสนุน PIL ได้ แม้ว่าพวกเขาอาจต้องระบุถึงประโยชน์อย่างเฉพาะเจาะจงในการดำเนินคดีหรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ

ประเทศไทย

ในส่วนของการเยียวยา

หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ในการฟื้นฟูสิ่งที่ได้รับอันตรายตามหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ในขณะเดียวกัน

กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยให้สิทธิเจ้าหน้าที่ในการร้องขอให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายตามมูลค่ารวมที่เกิดจากการดำเนินมาตรการแก้ไขในเรื่องดังกล่าว

เฉพาะรัฐเท่านั้นที่สามารถดำเนินมาตรการแก้ไขต่ออันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

และมีเพียงรัฐเท่านั้นที่สามารถเรียกร้องค่าชดเชยสำหรับมาตรการที่ได้ดำเนินการ

อาจมีการเรียกร้องให้เกิดความรับผิดชอบต่ออันตรายต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลโดยฝ่ายที่ได้รับผลกระทบและตัวแทนของพวกเขา

- **สิทธิของรัฐในการเยียวยา:** รัฐธรรมนูญไทยระบุว่ารัฐมีอธิปไตยถาวรต่อทรัพยากรธรรมชาติ แต่ก็ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู จัดการ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน (มาตรา 57(2) แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย) ในประเด็นนี้

รัฐมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการเพื่อขอค่าชดเชยความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพตามที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติ ความรับผิดชอบต่าง ๆ ตามกฎหมายไทย (มาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, มาตรา 87 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า, มาตรา 40 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ, และมาตรา 26/4 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ เช่น กรอบ 3) ความเสียหายของเอกชนที่เรียกร้องต่อรัฐ เช่น การสูญหายของวัตถุ ซึ่งสามารถเรียกร้องได้เช่นเดียวกับความเสียหายของเอกชนในประเภทอื่น ๆ โดยใช้บทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กรอบ 3 รัฐเป็นโจทก์ในคดีลักลอบค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย

อาทิ การทำร้ายสัตว์คุ้มครองประจำภูมิภาค กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (DNP) เป็นผู้ที่มีอำนาจฟ้องคดีเนื่องจากถือเป็น "ผู้เสียหาย" ตามมาตรา 87 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 (2019)

เนื่องจากพระราชบัญญัติดังกล่าวเพิ่งกำหนดขึ้นไม่นาน กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชจึงมีประสบการณ์น้อยในฐานะที่เป็นโจทก์ คดีระหว่างรัฐต่อเปรมาชัย (คดีศาลฎีกาเลขที่ 1203/2564) พนักงาน อัยการได้เริ่มดำเนินคดีอาญากับจำเลย 5 คน หลังจากที่พวกเขาถูกจับกุมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรในเดือนกุมภาพันธ์ 2561 (2018) ในข้อหาล่าสัตว์ป่ารวมทั้งการฆ่าเสือดำพันธุ์ที่หายาก ในเวลานั้น พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่าปี 2535 (1992) เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับ ซึ่งไม่ได้ระบุให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชให้มีฐานะเป็นโจทก์ได้ ดังนั้นอัยการจึงใช้การเรียกร้องค่าชดเชยตามมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ควบคู่ไปกับการดำเนินคดีอาญา กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชได้ยื่นคำร้องทางแพ่งเพื่อขอเงินชดเชย (พร้อมดอกเบี้ย) จากจำเลยสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น ศาลฎีกาไม่เพียงแต่พิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยหลายปีแต่ยังให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายเป็นเงินจำนวน 2 ล้านบาทอีกด้วย

คดีสำคัญนี้เป็นที่มาของมาตรา 87 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 (2019) ซึ่งยอมรับอย่างชัดเจนว่ากรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีฐานะเป็นโจทก์ในคดีแพ่งได้ ตั้งแต่นั้นมากรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชได้เข้าแทรกแซงในฐานะคู่ความในคดีแพ่งในเกี่ยวข้องกับคดีอาญาเกี่ยวกับการค้า สัตว์ป่าหลายคดี เนื่องจากมาตรา 107 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 (2019) อนุญาตให้ยื่นร้องทางแพ่งพร้อมกับการดำเนินคดีทางอาญาได้

- **สิทธิส่วนบุคคลในการได้รับการเยียวยา:** ในขณะที่รัฐเป็นผู้ดูแลหลักด้านสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ ประชาชนและชุมชนแต่ละคนมีหน้าที่ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ (มาตรา 50(8) แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย) และสิทธิในการจัดการและใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด บุคคลสามารถฟ้องคดีกรณีที่พวกเขาได้รับอันตรายโดยตรง ไม่เพียงแค่อันตรายต่อการดำรงชีวิต แต่ยังรวมถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อสุขภาพด้วย พวกเขาจะมีสิทธิที่จะได้รับทั้งคำสั่งห้ามจากศาล (ต่อรัฐ หรือในกรณีที่รัฐไม่ได้ดำเนินการ) ผ่านทางศาลปกครอง และร้องขอการเยียวยาสำหรับอันตรายที่พวกเขาได้รับผ่านทางศาลแพ่ง

- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ให้สิทธิแก่บุคคลในการได้รับการเยียวยาหรือชดเชยโดยรัฐในกรณีที่อันตรายนั้นเกิดจากมลพิษซึ่งอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของรัฐ (มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ)
- แนวทางการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย หมายถึง สิทธิของปัจเจกชนที่จะยื่นฟ้องคดีต่อการกระทำที่กระทบต่อสิทธิในการดำรงชีวิตตามปกติและต่อเนื่องในสภาพแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิต (ข้อ 3 ในแนวทางของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการดำเนินคดีด้านสิ่งแวดล้อม)
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ให้สิทธิแก่บุคคลในการฟ้องร้องหรือเรียกร้องต่อผู้กระทำผิดหากเป็นพยานรู้เห็นการกระทำใด ๆ ที่จะเมิดต่อกฎหมายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

โดยทั่วไปแล้ว สิทธิเหล่านี้เป็นที่เข้าใจกันว่าเป็นสิทธิที่ให้แก่บุคคลที่ได้รับการได้รับความเสียหาย โดยแต่ละคนต้องดำเนินการด้วยตนเอง (กรณีตัวอย่างที่ 2) อย่างไรก็ตาม บ่อยครั้งบุคคลไม่มีช่องทางในการดำเนินการเช่นนี้ และรัฐธรรมนูญและแนวทางในการดำเนินคดีแพ่งและปกครองที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ให้สิทธิแก่พวกเขาในการดำเนินการเป็นกลุ่มในกรณีที่กลุ่มดังกล่าวตกเป็นเหยื่อ (เช่น การฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่ม) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติยังให้สิทธิแก่องค์กรพัฒนาเอกชนที่จดทะเบียนให้เป็นนิติบุคคลเพื่อมีสิทธิในการฟ้องร้องและร้องขอการเยียวยาทางกฎหมายในนามของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของมลพิษ (มาตรา 8(5) ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ) แม้ว่าสิทธิเหล่านี้มีอยู่จริง แต่ก็ไม่ได้มีการนำมาใช้ในศาลไทย

กรณีตัวอย่างที่ 2 การชดเชยกรณีการเกิดมลพิษของชุมชนในลำห้วยคลิตี้

ลำห้วยคลิตี้ตอนล่างเป็นที่อยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยงประมาณ 400 คน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ปลูกมันสำปะหลัง และพืชผัก ต้นน้ำของลำห้วย เป็นโรงงานแปรรูปตะกั่วที่ดำเนินการ โดยบริษัท ตะกั่ว คอนเซนเตรท (ประเทศไทย) จำกัด ได้ปล่อยน้ำที่มีพิษลงในลำธารมากกว่า 20 ปี ผู้อยู่อาศัยซึ่งทนทุกข์ทรมานกับพิษจากสารตะกั่วเรื้อรัง จึงได้เริ่มดำเนินการฟ้องร้องต่อบริษัทและตัวแทน 7 คนของบริษัท รวมทั้งต่อเจ้าหน้าที่ที่ไม่ดำเนินการกับบริษัทอย่างเห็นแก่ตัวที่

ศาลฎีกา (คดีศาลฎีกาเลขที่ อ.743/2555)พิพากษายืนตามข้อเรียกร้องของราษฎร 151 ราย และมีคำสั่งให้จำเลยทั้ง 7 จ่ายเงินชดเชยให้กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษเป็นเงินกว่า 36 ล้านบาท ทั้งยังสั่งให้จำเลยทำความสะอาดและฟื้นฟูลำห้วยโดยเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเองจนกว่าจะสะอาดเพียงพอแก่การใช้ประโยชน์แก่ประชาชน ศาลปกครองสูงสุดยังพิพากษายืนตามข้อเรียกร้องของชาวบ้าน 22 ราย ต่อกรมควบคุมมลพิษที่ดำเนินการล่าช้าเกินไป และให้จ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เรียกร้องคนละ 171,159 บาท

- **การดำเนินคดีเกี่ยวกับสาธารณสุขประโยชน์ (PIL):** ประเทศไทยมีข้อจำกัดในการดำเนินคดีเกี่ยวกับสาธารณสุขประโยชน์ (PIL) ที่ให้พลเมือง ชุมชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นผู้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข (ตรงข้ามกับผลประโยชน์ส่วนตัวด้านสิ่งแวดล้อมตามที่อธิบายข้างต้น) มีเพียงรัฐเท่านั้นที่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาลแพ่งกับบุคคลที่เป็นอันตรายต่อสาธารณสุขในด้านสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรายอื่นสามารถดำเนินคดีเกี่ยวกับสาธารณสุขมาใช้บังคับกับหน่วยงานของรัฐที่ทำลายสิ่งแวดล้อมได้ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำหรือการละเว้นการกระทำตาม แนวทางการฟ้องร้องคดีปกครองด้านสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดว่าในคดีปกครองด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณสุขประโยชน์นั้น ควรพิจารณานิยามคำว่าผู้เสียหายในมุมกว้าง โดยพิจารณาจากสิทธิของชุมชน องค์กรนอกภาครัฐ สมาคม นิติบุคคล หรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสิ่งแวดล้อมนั้น

ด้วยเหตุนี้ จึงดูเหมือนว่ากฎหมายกำหนดอย่างชัดเจนว่าชุมชนและองค์กรนอกภาครัฐ (NGOs) ไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีแพ่งเพื่อประโยชน์ต่อความหลากหลายทางชีวภาพในฐานะเหยื่อที่ได้รับอันตราย สิทธินี้สงวนไว้สำหรับรัฐของประเทศไทย แต่พวกเขาอาจร้องขอการเยียวยาหากปรากฏว่าอันตรายที่เกิดกับความหลากหลายทางชีวภาพมีผลกระทบต่อสิทธิของพวกเขา

ใครบ้างที่อาจตกเป็นจำเลยและรับผิดชอบตามกฎหมายจากความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

ในคดีฟ้องเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบ

จำเลยคือบุคคลที่ต้องรับผิดชอบต่อการก่อให้เกิดอันตรายและเป็นบุคคลที่ถูกการร้องขอให้เยียวยา จำเลยมักเป็นบุคคลธรรมดา แต่ในบางประเทศ อาจเป็นนิติบุคคลแบบอื่น เช่น บริษัทหรือหน่วยงานของรัฐที่อาจต้องรับผิดชอบ ("ความรับผิดชอบของนิติบุคคล") กลุ่มอาชญากรที่จัดตั้งขึ้นอาจมีความรับผิดชอบในบางประเทศ โดยไม่คำนึงถึงสถานะทางกฎหมายของพวกเขา หากได้ก่ออันตรายขึ้นและกระทำความผิดทางอาญา

กฎหมายแห่งชาติมักระบุไว้ว่า ในกรณีที่มีจำเลยหลายคน ความรับผิดชอบอาจถูกแบ่งไปตามสัดส่วนที่แต่ละฝ่ายรับผิดชอบ

- **ความรับผิดชอบร่วมกันและแบ่งแยกกัน:** โจทก์อาจขอให้มีการบังคับคดีทั้งหมดตามคำพิพากษาให้จำเลยคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบในความเสียหาย หลังจากนั้นจำเลยที่รับผิดชอบอาจไล่เบียดจากจำเลยที่เหลือ
- **ความรับผิดชอบแบ่งแยก:** จำเลยแต่ละคนมีหน้าที่รับผิดชอบต่อผลเสียหายเฉพาะในส่วนของตนเพียงเท่านั้น โจทก์จะต้องขอบังคับคดีกับจำเลยแต่ละคน

ประเทศไทย

บทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบว่ากรกระทำที่เป็นอันตรายอาจกระทำโดย "ผู้ใด" ก็ได้ ด้วยเหตุนี้ จึงหมายความว่าจำเลยอาจเป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคล เช่น บริษัท หรือแม้แต่กลุ่มบุคคลที่ไม่มีความเชื่อมโยงทางกฎหมายระหว่างกันเช่น ในกรณีของกลุ่มองค์กรอาชญากร

ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 (2013) องค์กรอาชญากรรมถูกระบุว่าเป็น *กลุ่มที่มีโครงสร้างประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่สามคนขึ้นไป ซึ่งก่อตัวอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งและกระทำการร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อก่ออาชญากรรมในคดีร้ายแรงอย่างน้อยหนึ่งหรือมากกว่านั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางการเงิน ทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์ทางวัตถุอื่นใด"* การไทยบังคับใช้กฎหมายกับสมาชิกขององค์กรอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการก่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม แต่ทางการได้ตั้งข้อหาต่อสมาชิกเป็นรายบุคคลมากกว่าเป็นกลุ่ม

กรณีตัวอย่างที่ 3 ความรับผิดชอบทางแพ่งต่อกลุ่มอาชญากรในครอบครัวช่วยมาศ

ครอบครัวช่วยมาศมีความเกี่ยวข้องกับขบวนการค้าไม้พะยุงข้ามชาติ ซึ่งถูกสอบสวนในปี 2557 (2014)

โดยหน่วยข่าวกรองทางการเงินของประเทศไทยและสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน จากข้อมูลของ GITOC12 มีคดีอาญาอย่างน้อย 11

คดีเกี่ยวกับการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายที่เชื่อมโยงกับครอบครัวช่วยมาศ

โดยหนึ่งในสมาชิกของครอบครัวถูกตัดสินลงโทษในปี 2547 (2004) (คดีที่ 855/2547)

และยังมีคดีที่ยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาอีกอย่างน้อยสองคดี คดีเหล่านี้ถูกยื่นฟ้องแยกต่างหาก แต่อาจถูกดำเนินคดีจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในฐานะกลุ่มอาชญากรจัดตั้ง สำหรับอันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพที่เกิดขึ้น

และได้รับการพิสูจน์แล้วในคดีอาชญากรรมเหล่านี้

(สามารถเรียกช่องทางแพ่งได้ภายในสิบปีหลังจากมีคำพิพากษา ทางอาญา)

แม้ว่าคดีเหล่านี้จะเกิดขึ้นก่อนที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 (2019) จะมีผลบังคับใช้

แต่ศาลฎีกาก็ยอมรับสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในการเข้าเป็นโจทก์ในคดีเหล่านี้ (คดีศาลฎีกาเลขที่ 1203/256)

4. ศาลไต่ถามที่เกี่ยวข้องกับคดีประเภทเหล่านี้

อาจมีการขอรับการเยียวยาความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพในศาลประเภทต่างๆ หรือที่เรียกว่าฟอรา (fora) โดยหลายประเทศมีศาลแยกต่างหากเพื่อจัดการกับปัญหาทางอาญาทางแพ่งและทางปกครอง ศาลเหล่านี้มักจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับระบบกฎหมาย (ระบบซีวิลลอว์ ระบบคอมมอนลอว์ หรือแม้แต่ระบบกฎหมายผสม) และมักจะถูกกำหนดโดยการออกกฎหมายในประเทศและกำหนดตามประเภทของอันตรายที่เกิดขึ้น อาจมีการใช้ฟอราหลายประเภทในประเทศเดียวกัน ในหลายประเทศ ศาลแพ่งมักถูกใช้เป็นศาลเพื่อร้องขอการเยียวยามากที่สุด ในบางประเทศ กฎหมายปกครองกำหนดให้หน่วยงานของรัฐตรวจสอบการเยียวยาความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม โดยอาจขอให้จำเลยชำระค่าดำเนินการแก้ไขเยียวยาหรือจ่ายชดเชยให้แก่รัฐบาลที่ดำเนินการแก้ไขแทน นอกจากนี้ ในบางประเทศ ยังอนุญาตให้ศาลอาญาเพิ่มการแก้ไขเยียวยาอยู่ในคำพิพากษาทางอาญาด้วย

ประเทศไทย

ระบบศาลของประเทศไทยแบ่งเป็นสองระบบ ประกอบด้วยระบบศาลยุติธรรมและระบบศาลปกครอง ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญา ประกอบด้วยศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุด ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาคดีปกครอง ซึ่งมีสองชั้น คือ ศาลปกครองชั้นต้นและศาลปกครองสูงสุด

ตั้งแต่ปี 2548 (2005) ศาลไทยมี *ศาลยุติธรรมสำหรับคดีสิ่งแวดล้อม* โดยเฉพาะ เรียกว่า แผนกสืบสวนคดีสิ่งแวดล้อม¹³ วัตถุประสงค์หลักคือการเร่งรัดคดีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมให้มีความยุติธรรม ในทำนองเดียวกัน คดีภายใต้แผนกนี้ใช้ระบบ "ไต่สวน"

ซึ่งศาลจะทำหน้าที่สืบหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานที่หากไม่ดำเนินการแล้วสิ่งนี้จะตกเป็นภาระของโจทก์ทั้งหมด ในระบบศาลยุติธรรมกระแสหลัก¹³ แผนกนี้เป็นตัวแทนทั้งในระบบศาลยุติธรรมและระบบศาลปกครอง โดยมีผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีตามลำดับชั้นของศาล ตั้งแต่ศาลชั้นต้นไปจนถึงศาลฎีกา¹⁴

การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมอยู่ภายใต้คำสั่งปี 2554 (2011) สองฉบับที่ออกโดยศาลฎีกา ได้แก่ แนวทางของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม (29 เมษายน ปี 2554 (2011)) และแนวทางของประธานศาลปกครองสูงสุดในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (4 กรกฎาคม 2554 (2011)) ภายใต้ระบบนี้ การนำข้อพิพาทด้านสิ่งแวดล้อมสู่ศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองจะขึ้นอยู่กับประเด็นที่เกี่ยวข้อง:

- ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพและคำร้องขอการเยียวยา ศาลยุติธรรมจะใช้การดำเนินการในทางแพ่งเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ แนวปฏิบัติในการกำหนดประเภทคดีแพ่งที่อาจนำมาฟ้องได้มีสี่ประเภท ได้แก่ (1) ในกรณีที่มีความผิดก่อให้เกิดอันตรายต่อทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ หรือชุมชน (2) เพื่อขอคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว (3) เพื่อขอเงินชดเชยสำหรับการเยียวยาที่ได้กำหนดไว้แล้ว และ (4) เพื่อขอเงินชดเชยสำหรับการเยียวยาต่อความเสียหายที่เป็นอันตรายต่อชีวิต สุขภาพและสิทธิอื่น ๆ โดยปกติคดีเหล่านี้จะถูกฟ้องควบคู่ไปกับการยื่นฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ (มาตรา 107 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า, มาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติและมาตรา 26/5 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ) แต่อาจถูกนำมาฟ้องภายหลังจากที่ยื่นฟ้องคดีอาญาแล้ว โจทก์สามารถฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมโดยตรงต่อแผนกคดีสิ่งแวดล้อมของศาลแพ่ง โดยที่แผนกคดีสิ่งแวดล้อมจะให้บริการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงคดี (การให้บริการแบบครบวงจร)
- ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการและการตัดสินใจของหน่วยงานรัฐ ศาลปกครองจะเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาคดี แนวทางการฟ้องคดีปกครองด้านสิ่งแวดล้อมพิจารณาว่าศาลปกครองมีอำนาจในการจัดการกับข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐ หรือระหว่างหน่วยงานของรัฐกับภาคเอกชนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม การคุ้มครอง การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การคุ้มครองสุขภาพของมนุษย์ การจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ภูมิอากาศ ภูมิทัศน์ ศิลปะและวัฒนธรรม หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และในกรณีอื่น ๆ ตามที่ประธานศาลฎีกากำหนด เช่น นำไปใช้ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับทะเบียนการค้า หรือใบอนุญาตนำเข้า/ส่งออกที่ออกโดยหน่วยจัดการของไซเตส (CITES) หรือ เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับปริมาณที่กำหนดไว้

กระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในเขตอำนาจของศาลทั้งสองจะดำเนินการโดยใช้ระบบไต่สวน โดยที่โจทก์มีหน้าที่ในการเสนอพยานหลักฐาน อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาจะดำเนินการสอบสวนด้วยตนเอง และมีอำนาจร้องขอหรือดำเนินการใด ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐานเพิ่มเติม ในระหว่างการพิจารณาคดี ผู้พิพากษาอาจขอให้ผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความเห็นเกี่ยวกับขอบเขตของอันตรายและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง และออกหมายเรียกผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติมได้

ป่าชายเลน
ข้อมูลจาก: D.A. Friess

5. กฎหมายอนุญาตให้มีการเยียวยาประเภทใดบ้าง

มีคำสั่งศาลกว้าง ๆ สามประเภทในการเยียวยาต่อความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อม และโดยส่วนมากจะถูกบรรจุรวมอยู่ในกฎหมายแห่งชาติ ถึงแม้ว่าโจทก์ต้องการที่จะเรียกร้องการเยียวยาในหลายรูปแบบ กฎหมายจะมีข้อจำกัดต่าง ๆ ในส่วนนี้ โดยเฉพาะ โจทก์ประเภทต่าง ๆ มักจะเรียกร้องการเยียวยาที่ต่างกัน กล่าวคือ การเรียกร้องบางส่วนอาจถูกสงวนไว้สำหรับบุคคลทั่วไปและกลุ่มประชาสังคม ในขณะที่บางอย่างอาจจะอนุญาตให้รัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการโดยเฉพาะเพื่อสาธารณประโยชน์เท่านั้น

คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวเพื่อหยุดอันตรายที่กำลังดำเนินอยู่

โจทก์สามารถยื่นคำร้องขอคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว เพื่อให้คู่ความดำเนินการหรืองดเว้นกระทำการ อย่างใดอย่างหนึ่ง และอาจได้รับคำสั่งจากศาลหรือหน่วยงานปกครอง โดยปกติแล้ว คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวจะใช้เป็นมาตรการชั่วคราวเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นใน ขณะที่กำลังแก้ไขในประเด็นหลัก โดยวิธีการเหล่านี้มักใช้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในการพัฒนา ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายอย่างไม่สามารถแก้ไขได้

ประเทศไทย

โดยทั่วไปแล้ว แนวทางการดำเนินคดีแพ่งด้านสิ่งแวดล้อมและแนวทางการดำเนินคดีปกครองด้านสิ่งแวดล้อม มักจะมีความเป็นไปได้ที่ศาลจะสั่งให้มีมาตรการคุ้มครองชั่วคราวตามคำร้องของโจทก์ นอกจากนี้ ในคดีปกครองที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะในปัจจุบัน หรืออนาคต ศาลจะเป็นผู้พิจารณากำหนดมาตรการชั่วคราวและมีอำนาจในการติดตามการบังคับคดี

กรอบที่ 4 คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวในคดีที่เกี่ยวข้องกับการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย ในคดีความผิดที่เกี่ยวข้องกับการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย มาตรา 35 และ 38 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่าของประเทศไทยกำหนดไว้อย่างชัดเจนในการ ขอคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวต่อสวนสัตว์เอกชนและสวนสัตว์สาธารณะที่ละเมิดในการ จัดการ ในกรณีดังกล่าว อธิบดี กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช มีอำนาจในการออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรให้แก้ไขหรือปรับปรุงได้ และ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ยังคงมีอำนาจในการออกคำสั่งให้บุคคลที่ไม่มีใบอนุญาตออกจากเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าและพื้นที่คุ้มครอง

หมายบังคับต่อเนื่องของศาลให้ปฏิบัติการเพื่อแก้ไข ปรับปรุงให้ทันกาล หรือบังคับใช้ในนโยบาย

หมายบังคับต่อเนื่องของศาลสามารถที่จะออกคำสั่งได้โดยศาลคอมมอนลอว์ เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานของรัฐปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งอาจรวมถึงการพิจารณาของศาลที่สามารถสั่งให้หน่วยงานของรัฐตรวจสอบ ทบทวน ปรับปรุงหรือแก้ไขนโยบายเพื่อให้แน่ใจว่าสอดคล้องกับข้อกำหนดทางกฎหมาย การดำเนินคดียังสามารถสั่งให้รัฐดำเนินการตามกฎหมายที่ไม่ได้ดำเนินการ หรือเพื่อให้เป็นไปตามข้อผูกพันทางกฎหมายที่รัฐไม่ได้ปฏิบัติตาม ในกรณีที่ศาลออกหมายบังคับแต่เรื่องยังคงค้างอยู่ ศาลมีหน้าที่ในการกำกับดูแลเพื่อให้แน่ใจว่ามีการปฏิบัติตามและบังคับใช้คำสั่งภายในระยะเวลาที่กำหนด

ประเทศไทย

ในคำร้องขอให้พิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยที่เกี่ยวกับมลพิษทางอากาศ (คดีตัวอย่างที่ 4) ยังคงต้องทดสอบว่าคำสั่งประเภทนี้ สามารถที่จะอ้างถึงในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพหรือไม่

คดีตัวอย่างที่ 4 คำขอการพิจารณาคดีเกี่ยวกับมลพิษทางอากาศ

ในเดือนมีนาคม 2565 (2022)

องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมเจ็ดองค์กรได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองกลางของประเทศไทย โดยกล่าวหาว่าคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงอุตสาหกรรม

ละเมิดต่อหน้าที่โดยไม่ดำเนินการอย่างเข้มแข็งเพื่อจัดการกับวิกฤติมลพิษทางอากาศของประเทศ และโจทก์ขอให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยแก้ไขมาตรฐานคุณภาพอากาศแวดล้อมของประเทศ และกำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรมติดตามและรายงานการปล่อย ปริมาณฝุ่น PM 2.5 อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าศาลจะยังไม่ได้มีคำพิพากษาในคดีนี้ แต่ดูเหมือนว่าจะมีอิทธิพลต่อรัฐบาลอยู่บ้าง ทั้งนี้ ในวันที่ 4 เมษายน 2565 (2022)

คณะอนุกรรมการมาตรฐานคุณภาพอากาศเสนอให้ปรับปรุงมาตรฐานคุณภาพอากาศสำหรับปริมาณ PM 2.5 ตามคำร้องของโจทก์

ผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่าในตลาดริมแม่น้ำโขง
ข้อมูลจาก: J.Phelps

คำสั่งในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว

เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นแล้ว

คำสั่งทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองชั่วคราวหรือหมายบังคับของศาลก็มักจะไม่เพียงพอ นอกจากนี้ผู้ที่ทำให้เกิดความเสียหายจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการให้การเยียวยาประเภทของการเยียวยาจะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ อาจมีการเยียวยาที่เป็นทั้งในรูปตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน ในบางประเทศ การเยียวยาที่เหมาะสมจะกำหนดจำนวนแน่นอนในกฎหมาย แม้ว่าโดยทั่วไปแล้วศาลจะตัดสินให้การเยียวยาเป็นไปตามลักษณะของความผิดและข้อร้องเรียนของโจทก์

การเยียวยามักจะถูกนึกถึงในแง่ของค่าชดเชยทางการเงินแก่บุคคล เพื่อชดเชยต่อการบาดเจ็บอันเกิดขึ้นเนื่องจากความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากคู่ความอีกฝ่าย การเยียวยามักเกี่ยวข้องกับกรณีการโอนเงินไปยังบุคคลที่ประสบความสูญเสียทางเศรษฐกิจ เช่น ทรัพย์สินของพวกเขาเสียหาย หรือกระทบต่อการดำรงชีพ ในหลายประเทศ สิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นทรัพย์สินสาธารณะที่รัฐเป็นผู้ดูแล และเมื่อได้รับความเสียหาย รัฐสามารถเรียกร้องค่าชดเชยทางการเงินต่อความเสียหายได้ เช่น การสูญเสียรายได้จากภาษีและมูลค่าตลาดของทรัพยากรอันมีค่าที่สูญเสียไป การเยียวยายังสามารถเกี่ยวข้องกับค่าชดเชยสำหรับการสูญเสียระหว่างกาล ซึ่งเป็นการคำนวณมูลค่าเงินที่สูญเสียไปของทรัพยากรและบริการจากระบบนิเวศที่เกิดขึ้นตั้งแต่เวลาที่เกิดความเสียหายจนถึงเวลาที่มีการเยียวยาความเสียหาย

ศาลอาจมีคำสั่งให้จำเลยที่เป็นผู้ทำให้เกิดความเสียหายฟื้นฟูความเสียหายที่ก่อขึ้น หรือจ่ายเงินให้กับหน่วยงานที่มีอำนาจเพื่อดำเนินการฟื้นฟูดังกล่าวแทน ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการดำเนินการต่าง ๆ เช่น การทำความสะอาดมลพิษ การดูแลพืชและสัตว์ที่ได้รับบาดเจ็บ การฟื้นฟูที่อยู่อาศัย และการดำเนินการเพื่อปกป้องสายพันธุ์ที่ถูกทำให้เสียหาย การดำเนินการเยียวยาดังกล่าวมักจะได้รับความสำคัญสูงสุดตามกฎหมาย กล่าวคือ ในหลายประเทศ (เช่น อินโดนีเซีย กัมพูชา ฟิลิปปินส์ เม็กซิโก บราซิล โมซัมบิก จอร์เจีย สหภาพยุโรป) กฎหมายระบุว่าจำเลยควรได้รับคำสั่งให้ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่ได้รับความเสียหายก่อน และเมื่อไม่สามารถฟื้นฟูได้จึงควรเรียกค่าชดเชยเป็นตัวเงิน

อย่างไรก็ตาม ทั้งค่าชดเชยที่เป็นตัวเงินและการดำเนินการฟื้นฟูมักไม่เพียงพอที่จะทำให้เจ้าทุกข์ "กลับสู่สภาพปกติ" โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อความเสียหายส่งผลกระทบต่อคุณค่าเชิงความสัมพันธ์ เช่น ความรู้สึกที่มีต่อสถานที่ วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ที่ดี คุณค่าเหล่านี้ไม่สามารถเยียวยาได้โดยง่ายจากการชดเชยในรูปแบบของตัวเงิน ดังนั้นการเยียวยาประเภทนี้จึงครอบคลุมการเยียวยาที่ไม่ใช่ตัวเงินอย่าง เช่น การขอโทษ การสนับสนุนมาตรการทางการศึกษา และคำสั่งให้จำเลยเข้าร่วมในงานสังคมสงเคราะห์ในชุมชน เนื่องจากกฎหมายมักจะไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าควรกำหนดวิธีการเยียวยาอย่างไร จึงทำให้ต้องใช้ดุลยพินิจเป็นอย่างมากและสร้างความสับสนว่าจะใช้วิธีการเยียวยาใดถึงจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด ซึ่งมีหลายวิธีที่อาจนำมาใช้ได้ กล่าวคือ การเยียวยาทางกฎหมายบางอย่างมุ่งเน้นไปที่มูลค่าที่เป็นตัวเงินเมื่อเทียบกับมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

ในขณะที่วิธีอื่น ๆ ให้ความสำคัญกับการดำเนินการเพื่อเยียวยาความเสียหาย เช่น ค่าสิ่งฟื้นฟู และการเยียวยาที่ไม่ใช่ในรูปของตัวเงิน เช่น การขอโทษต่อสาธารณะ (รูปภาพที่ 2)

	แนวทางดำเนินการ	ตัวอย่างการเยียวยา
มูลค่าในรูปของตัวเงิน ของธรรมชาติที่ได้รับ ความเสียหาย	มูลค่าตลาด	• \$100 - \$2,000 สำหรับการค้าสัตว์เลี้ยงในตลาดมืด
	รายการมูลค่า	• \$300 ต่อตัวสัตว์ที่ได้รับผลกระทบ
	มูลค่าของทุนธรรมชาติ	• \$100 (?) กรณีการกระจายเมล็ดพันธุ์ • \$11,000 (?) กรณีที่ลดปริมาณพันธุ์กรรม • \$8,000 (?) กรณีเกิดความเสียหายต่อทางวัฒนธรรม
มุ่งเน้นไปที่การดำเนินการ ที่จำเป็นเพื่อเยียวยาความ เสียหาย	การดำเนินการเพื่อเยียวยา	• ช่วยเหลือ ดูแล ฟื้นฟู และนำสัตว์ที่ได้รับอันตรายคืนสู่สภาพเดิม (ค่าใช้จ่าย: \$13,000) • ค่าขอโทษต่อสาธารณะและคำอธิบายความเสียหายที่เกิดจากการค้าสัตว์ป่า • ชดเชยเงินจำนวน \$5,000 ให้แก่ชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีสภาพแวดล้อมที่แยง

รูปภาพที่ 2 ภาพรวมแนวทางการพิจารณาเยียวยาสิ่งแวดล้อม
โดยยกตัวอย่างสัตว์ป่าและพันธุ์พืชที่มีการลักลอบค้า³

- **มูลค่าทางตลาด:** แนวทางนี้เปรียบเทียบกับราคาขายในตลาด ซึ่งโดยปกติจะเป็นในตลาดมืดเพื่อกำหนดมูลค่าการเยียวยา โดยตั้งสมมติฐานว่ามูลค่าของความหลากหลายทางชีวภาพเป็นเพียงสิ่งที่นำเข้าตลาดได้ แม้จะเป็นแนวทางโดยทั่วไปแต่แนวทางที่ล้าสมัยนี้มีพิจารณาจากมุมมอง ไม่สมบูรณ์ และเยียวยาความเสียหายได้เพียงเล็กน้อย
- **รายการราคา:** บางประเทศได้พัฒนารายการมูลค่าในรูปของตัวเงินสำหรับแต่ละสายพันธุ์ที่ผู้ทำให้เกิดความเสียหายต้องชดเชย แม้ว่าวิธีการเหล่านี้จะง่ายและเป็นแนวทางโดยทั่วไป แต่วิธีการเหล่านี้กลับรวมค่าปรับในรูปของตัวเงินเข้ากับการเยียวยาอย่างไม่สมเหตุผล การชำระเงินเป็นจำนวนคงที่ไม่ได้ช่วยเยียวยาความเสียหายและอาจไม่ได้สะท้อนถึงมูลค่าของความหลากหลายทางชีวภาพ
- **มูลค่าของทุนธรรมชาติ:** วิธีการนี้เรียกว่าวิธีการบัญชีทุนทางธรรมชาติและประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยรวม โดยวัดปริมาณและมูลค่าทางการเงินของทรัพยากรและบริการจากระบบนิเวศที่ได้รับความเสียหาย (เช่น บริการผสมเกสร การจับเก็บคาร์บอน) วิธีการนี้สามารถทำได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนและอาจทำได้ในบางบริบท แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเพียงพอสำหรับสายพันธุ์ส่วนใหญ่ และกระบวนการนี้ต้องใช้ความพยายามอย่างมากทั้งจากเจ้าหน้าที่ ง่ายและศาล
- **การดำเนินการเพื่อเยียวยา:** เป็นแนวทางหลักอีกแบบหนึ่งในการระบุถึงการดำเนินการที่จำเป็นเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น วิธีการนี้มุ่งเน้นไปที่การระบุถึงการดำเนินการเยียวยาซึ่งตอบสนองต่อความเสียหายแต่ละประเภท จากนั้นถึงให้รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการและงบประมาณที่จำเป็นในการดำเนินการดังกล่าว ตัวอย่างเช่น การตัดไม้ทำลายป่า 5 ตร.กม. ของป่าอนุรักษ์มีแนวโน้มที่จะเกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและบริการจากระบบนิเวศเป็นจำนวนมากเช่น ปริมาณคาร์บอนที่เก็บไว้ ความหลากหลายทางชีวภาพ ปริมาณไม้ที่เก็บไว้ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นต้องวัดปริมาณและกำหนดมูลค่าเป็นตัวเงินสำหรับทรัพยากรและบริการแต่ละรายการ สิ่งสำคัญคือต้องพิจารณาว่าต้องดำเนินการอย่างไรเพื่อเยียวยาการสูญเสียพื้นที่ป่า 5 ตร.กม. สิ่งเหล่านี้อาจรวมถึง

- การดำเนินการเพื่อลด/หยุดความเสียหายที่กำลังดำเนินอยู่ (เช่น ค่าสังคัมครองชั่วคราวของศาล)
- การดำเนินการเพื่อเยียวยาความเสียหายต่อธรรมชาติ (เช่น การปลูกป่า การฟื้นฟูสัตว์ป่า การทำความสะอาด)
- การดำเนินการเพื่อเยียวยาความเสียหายต่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ (เช่น โครงการการศึกษา ค่าขอโทษ)
- การดำเนินการเพื่อชดเชยต่อความเสียหายด้านการเงิน (เช่น การสูญเสียรายได้ ทรัพย์สิน ภาษี)

การระบุว่าการดำเนินการเยียวยาใดที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับขนาดและประเภทของความเสียหาย การระบุตัวตนของโจทก์ และกฎหมายท้องถิ่น โดยผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์ที่มีความรู้ด้านเทคนิคเกี่ยวกับพื้นที่และสายพันธุ์ที่ได้รับผลกระทบสามารถช่วยระบุวิธีการเยียวยาที่เหมาะสมได้

ประเทศไทย

ตามรัฐธรรมนูญในการอนุรักษ์ คัมครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู จัดการ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ (มาตรา 57(2) แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย) เจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่ในการฟื้นฟูสิ่งที่ได้รับ ความเสียหาย อีกทั้ง กฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยให้สิทธิแก่เจ้าหน้าที่ในการขอให้ผู้กระทำผิดเป็นผู้ชดเชย "มูลค่ารวม" ของมาตรการเยียวยาที่ต้องดำเนินการ ซึ่งเข้าใจกันโดยทั่วไปว่าเป็นค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ (มาตรา 87 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า และ มาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ)

การรวมกันของฐานทางกฎหมายทั้งสองนี้ทำให้รัฐมีขอบเขตที่กว้างมากในการกำหนดวิธีการเยียวยาในลักษณะที่เห็นสมควรเพื่อเป็นสะท้อน "มูลค่ารวม" อันที่จริงแล้ว การขาดซึ่งกฎหมายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนี้ทำให้เจ้าหน้าที่มีอิสระอย่างมากในการดำเนินการเยียวยาที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อนำ "มูลค่ารวม" มาคืนสถานะความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งรวมถึงการป้องกัน การบรรเทา (การกระทำใดที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือสายพันธุ์) การซ่อมแซม และมาตรการเพิ่มเติม (เช่น ค่าใช้จ่ายในการคำนวณความเสียหาย การสูญเสียผลกำไรหรือค่าธรรมเนียมทางกฎหมาย และค่าใช้จ่ายในอนาคต) นอกจากนี้ อาจรวมถึงต้นทุนของมาตรการเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดกับชื่อเสียงและบทบาทของรัฐในฐานะผู้พิทักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และต้นทุนของการดำเนินกิจกรรมเพื่อเยียวยาแก่ความเสียหายต่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ (เช่น กิจกรรมทางวัฒนธรรม) อย่างไรก็ตาม ขอบเขตของการอ้างสิทธิ์เหล่านี้ยังไม่ได้ถูกนำมาพิจารณาในชั้นศาล

- **กฎสำหรับการเรียกร้องค่าเสียหาย:** ในกรณีที่โจทก์เป็นพลเมือง ไม่มีข้อจำกัดทางกฎหมายเกี่ยวกับประเภทของการเยียวยาที่สามารถเรียกร้องได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับประเภทของศาลที่พิจารณา (ทางแพ่งหรือทางปกครอง) และการพิสูจน์ความเสียหายต่อศาล ศาลแพ่งอาจพิจารณาการเยียวยาตามความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรือสิทธิอื่นใด ซึ่งให้ขอบเขตกว้างขวางแก่ผู้พิพากษาในการพิจารณาว่าจะใช้การเยียวยาใด ศาลปกครองอาจพิจารณาไม่เพียงแต่ความเสียหายทางร่างกายหรือจิตใจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสูญเสียระหว่างกาลและแม้กระทั่งการเยียวยาความเสียหายทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย

ในกรณีที่รัฐเป็นโจทก์ในศาลแพ่งหรือศาลปกครอง ซึ่งมีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (DNP) เป็นผู้แทน กฎหมายมีความชัดเจนมากขึ้นในการเรียกร้องค่าเสียหายต่อความเสียหายด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ประกาศกรมอุทยานฯ พ.ศ. 2564 (2021) กำหนดให้กรมฯ เป็นผู้กำหนดมูลค่าของ "ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ทรัพยากรทางทะเล และความหลากหลายทางชีวภาพ" ที่ได้รับความเสียหาย เพื่อดำเนินจำนวนเงินชดเชย (ประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เรื่อง กำหนดมูลค่าของธรรมชาติ ทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติ พ.ศ. 2564 (2021))

ประกาศดังกล่าวกำหนดกฎในการคำนวณการเรียกร้องความเสียหายสำหรับความเสียหายต่อระบบนิเวศป่าบกและป่าปลูก: มีรายการราคาโดยละเอียดสำหรับชนิดไม้ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจและสูตรการคำนวณมูลค่าเงินต่อความเสียหายที่เกิดจากการสูญเสียระบบนิเวศการทำงานของดิน น้ำ และสารอาหาร อย่างไรก็ตาม กฎไม่ได้มีความชัดเจนเกี่ยวกับสิ่งที่ถือเป็น "มูลค่ารวม" และเน้นหนักไปที่ค่าชดเชยที่เป็นตัวเงินมากกว่าการดำเนินการเพื่อการเยียวยา มีหลายจุดที่ประกาศไม่ได้กำหนด กล่าวคือ สำหรับความเสียหายต่อสัตว์ป่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่าและประกาศของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชกำหนดว่าอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชจะต้องจัดทำกฎ ซึ่งยังไม่ได้มีการออกประกาศ ไม่มีกฎที่คุ้มครองในส่วนของความเสียหายต่อทรัพยากรทางทะเลและกีฬาชายเลน หากแต่ "มูลค่ารวม" จะถูกคำนวณโดยคณะกรรมการประเมินมูลค่าความเสียหายทางทรัพยากรธรรมชาติของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ประกาศนี้ไม่ได้กล่าวถึงวิธีการจัดการกับความเสียหายต่อชื่อเสียงและพันธกิจ (บางครั้งเรียกว่า "ความเสียหายทางศีลธรรม") หรือความเสียหายที่อาจนำไปสู่การเยียวยาที่ไม่เป็นรูปตัวเงิน (เช่น การขอโทษ) แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อนุญาตให้มีการเยียวยาประเภทนี้ได้

ประกาศชี้แจงว่า ในคดีสาธารณะ กรมอุทยานแห่งชาติ

สัตว์ป่าและพันธุ์พืชจะเป็นทั้งโจทก์และผู้รับผิดชอบในการเรียกร้องค่าเสียหาย หน่วยงานภายใน กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีหน้าที่รับผิดชอบในการคำนวณการเรียกร้องค่าเสียหาย

โดยขึ้นอยู่กับประเภทของระบบนิเวศและมูลค่าความเสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

อธิบดีมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดวางแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับความเสียหายต่อสัตว์ป่า

และคณะกรรมการประเมินมูลค่าความเสียหายจากทรัพยากรธรรมชาติมีหน้าที่รับผิดชอบในการคำนวณเป็นส่วนใหญ่

- **การใช้ดุลยพินิจของศาล:** การตัดสินใจเกี่ยวกับการเรียกร้องการเยียวยาของโจทก์จะตัดสินโดยผู้พิพากษา แนวทางการดำเนินคดีแพ่งและคดีปกครองด้านสิ่งแวดล้อมได้อธิบายขั้นตอนการประเมินการเรียกร้องด้วยการไต่สวน ซึ่งผู้พิพากษาจะพิจารณาจากการคำนวณมูลค่ารวมของโจทก์แต่ยังมีสิทธิ์ที่จะปรึกษาหน่วยงานของรัฐและผู้เชี่ยวชาญตามความจำเป็นเพื่อให้ได้จำนวนเงินขั้นสุดท้ายเพื่อให้เป็นค่าชดเชย โดยในการประเมินค่าความเสียหายนั้น
 - ผู้พิพากษาศาลแพ่งได้รับคำสั่งให้ประเมิน "มูลค่ารวม" โดยอ้างอิงถึงการชดเชยที่เป็นตัวเงินให้กับรัฐในการฟื้นฟูความเสียหาย (หัวข้อ 1.4 แนวทางการดำเนินคดีแพ่งด้านสิ่งแวดล้อม) โดยในแนวทางดังกล่าวไม่ได้ให้รายละเอียดว่าจะต้องรวมหรือไม่รวมสิ่งใด
 - ผู้พิพากษาศาลปกครองได้รับคำสั่งให้ประเมินการเยียวยา "มูลค่ารวม" ในมุมกว้าง โดยพิจารณาไม่เพียงแต่การเรียกร้องเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรที่ได้ความเสียหายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเรียกร้องในส่วนความเสียหายทางร่างกายเกือบทุกชนิดต่อบุคคล มูลค่าที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์ของความเสียหายต่อระบบนิเวศ การสูญเสียและความเสียหายทั้งที่ในรูปแบบของตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน (คุณค่าทางวัฒนธรรมและสังคม) ต่อชุมชน การเยียวยาเหล่านี้จะคำนวณโดยโจทก์ที่เกี่ยวข้อง และจะตัดสินความถูกต้องของข้อเรียกร้องโดยหลักฐานและการดำเนินการของศาล รวมถึงการใช้ดุลยพินิจของศาลด้วย ในกรณีเหล่านี้ ผู้พิพากษามีสิทธิ์ขอให้โจทก์ชี้แจงข้อเรียกร้องของตนและสืบหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อใช้ในการตัดสินใจตามดุลยพินิจ (หัวข้อ 2.2 ในแนวทางการดำเนินคดีปกครองด้านสิ่งแวดล้อม)

ผู้พิพากษามีสิทธิ์ในการใช้ดุลยพินิจอย่างกว้างขวางในการรวบรวมหลักฐานเพื่อใช้สนับสนุนการเรียกร้อง ท้ายที่สุดแล้ว

ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ตัดสินว่าจะยอมรับการประเมินของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชหรือไม่

โดยพิจารณาจากองค์ประกอบอื่น ๆ รวมถึงผลกระทบในอนาคตต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศ

สาธารณประโยชน์ ผลกระทบต่อชีวิตส่วนตัวหรือสุขภาพ สิทธิด้านสิ่งแวดล้อมของคนรุ่นต่อไป และหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (หัวข้อ 11 ในแนวทางการดำเนินคดีแพ่งด้านสิ่งแวดล้อม)

ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายมีข้อสังเกตว่าผู้พิพากษามักจะเข้มงวดกับวิธีการเรียกร้องค่าเสียหาย

โดยบางท่านขอหลักฐานค่าใช้จ่ายจริง มากกว่าการประมาณการค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาลฎีการะบุว่า

เพื่อให้ศาลยอมรับการประเมินความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ

ควรประกอบด้วยกระบวนการที่ละขั้นตอนซึ่งประเมินความเสียหายก่อน

แล้วจึงใช้เครื่องมือและวิธีการเฉพาะเพื่อประเมินความเสียหายให้แม่นยำ การคำนวณคร่าว ๆ

ไม่ถือเป็นหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนการเรียกร้องความเสียหาย (คดีศาลฎีกาเลขที่ 125000/2558)

ศาลในประเทศไทยได้พิจารณามูลค่าของสัตว์ป่าในบางกรณีแล้ว โดยใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 (2019)

(ตารางที่ 2) ค่าตัดสินเหล่านี้เกี่ยวข้องกับค่าชดเชยที่เป็นจำนวนเงินที่มอบให้กับโจทก์เท่านั้น

แต่ไม่ได้ระบุว่าจำนวนเงินเหล่านี้ถูกกำหนดอย่างไร และยังไม่ได้รับ "มูลค่ารวม"

หรือสะท้อนให้เห็นถึงการเยียวยาที่เป็นประโยชน์จริง ยิ่งไปกว่านั้น

ความแตกต่างของจำนวนเงินในแต่ละคดีและชนิดพันธุ์เน้นย้ำว่ามีความจำเป็นที่ต้องกำหนดแนวทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตามที่ร้องขอในพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า

ตารางที่ 2 ค่าพิพาทล่าสัตว์ป่าและพันธุ์พืชที่มีคำสั่งให้เยียวยาเป็นเงินชดเชยให้แก่รัฐ¹⁵

ชื่อศาล เลขคดี (ปี)	สายพันธุ์ที่ได้รับความเสียหาย (* หมายถึง สายพันธุ์ที่ได้รับการคุ้มครอง)	มูลค่าเงิน (บาท)
ศาลจังหวัดนางรอง อ.9/2562 (2019)	▪ กระจงเล็ก 1 ตัว (<i>Tragulus kanchil</i>)	600
	▪ ชะมดแปลงลายแถบ 1 ตัว (<i>Prionodon linsang</i>)	1,400
ศาลจังหวัดสงขลา อ.4181/2561 (2018)	▪ นกปรอดหัวโขน 20 ตัว (<i>Pycnonotus jocosus</i>)*	ตัวละ 200 รวม 4,000
ศาลจังหวัดเพชรบุรี อ.1383/2562 (2019)	▪ ค่างแว่นถิ่นใต้ 1 ตัว (<i>Trachypithecus obscurus</i>)	76,400
ศาลจังหวัดทองพูนภูมิ อ.81/2563 (2020)	▪ ลิงเสน 1 ตัว (<i>Macaca arctoides</i>)* ▪ กบทูต 5 ตัว (<i>Limnonectes blythii</i>)*	1,100
ศาลจังหวัดทองพูนภูมิ อ.440/2563 (2020)	▪ ปลาใบไม้ 16.5 กก. (<i>Brachirus harmandi</i>) ▪ กบลาห้วยคูล 400 กรัม (<i>Limnonectes kuhlii</i>) ▪ เม่นหางพวง 1 ตัว (<i>Atherurus macrourus</i>)* ▪ ชะมดแปลงลายแถบ 1 ตัว (<i>Prionodon linsang</i>)	2,100 โดยเหตุผลว่าโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ความเสียหายที่แท้จริงได้
ศาลจังหวัดทองพูนภูมิ อ.67/2563 (2020)	▪ เม่นหางพวง 1 ตัว (<i>Atherurus macrourus</i>)* ▪ ตะพาบ 1 ตัว (<i>Trionychidae</i> sp.) ▪ เต่าหก 1 ตัว (<i>Manouria emys</i>)* ▪ เต่าหวาย 2 ตัว (<i>Heosemys grandis</i>)*	4,000 เนื่องจากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ค่าความเสียหายที่แท้จริงได้
ศาลจังหวัดทองพูนภูมิ อ.219/2561 (2018)	▪ เสือดาว 1 ตัว (<i>Panthera pardus</i>)*	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชในฐานะโจทก์ได้คำนวณ ไว้ที่ 12,750,000 แต่ด้วยการเรียกค่าเสียหายแค่ 3,012,000 ศาลมีคำสั่งให้ชำระค่าเสียหาย 2,000,000

การดำเนินการเยียวยา

เมื่อศาลมีคำพิพากษาในคดีแล้ว

ศาลอาจมีบทบาทในการช่วยรับรองว่าการเยียวยาที่ได้ออกคำสั่งนั้นได้รับการปฏิบัติตามอย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ ศาลอาจแต่งตั้งคณะกรรมการหรือผู้สังเกตการณ์พิเศษเพื่อรายงานความคืบหน้าต่อศาลเป็นระยะ ๆ ในเขตอำนาจศาลบางแห่ง การกำกับดูแลอาจต้องใช้วิธีที่สร้างสรรค์กว่านี้ ประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณีบางประเทศเรียกหน่วยงานกำกับดูแลนี้ว่าเป็น "หมายบังคับของศาล" โดยทั่วไปประเทศที่ใช้กฎหมายแพ่งจะมีอำนาจตุลาการที่คล้ายกันในการดำเนินการตามคำสั่งศาล ประเทศอื่นถือว่าอำนาจดังกล่าวมีอยู่ในอำนาจตุลาการในการออกคำสั่งเพื่อการเยียวยา อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศ ศาลไม่มีอำนาจในการตรวจสอบการปฏิบัติตามคำสั่งของตน และหากไม่มีการดำเนินการเยียวยา อาจต้องเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีใหม่

ในบางประเทศ การดำเนินการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพมักจะเกี่ยวข้องกับการใช้กองทุนสิ่งแวดล้อมเฉพาะ เป็นกองทุนที่สามารถเบิกจ่ายค่าชดเชยได้โดยเฉพาะกรณีที่รัฐเป็นโจทก์ จากนั้นเงินจะถูกส่งไปยังการดำเนินการเยียวยาที่ได้รับคำสั่ง หรืออย่างน้อยที่สุดก็คือมาตรการอนุรักษ์ภายในเขตอำนาจศาลเดียวกัน ในประเทศที่ไม่มีกองทุนประเภทนี้ เงินมักจะถูกเบิกจ่ายในงบประมาณทั่วไป และมีความเสี่ยงที่จะไม่ได้ดำเนินการเยียวยา

ประเทศไทย

คำพิพากษาคดีแพ่งในประเทศไทยสามารถพิจารณาค่าชดเชยที่เป็นจำนวนเงินเท่านั้น (เช่น เพื่อให้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเยียวยา)

ศาลมีหน้าที่ตรวจสอบให้แน่ใจว่าจำเลยชำระเงินดังกล่าวเข้าบัญชีของโจทก์ภายในเวลาที่กำหนด ขั้นตอนนี้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หากจำเลยเป็นพนักงานอัยการจะให้ความช่วยเหลือศาลโดยการติดตามทรัพย์สินของจำเลย

ในกรณีที่รัฐเป็นโจทก์ ค่าชดเชย ถือเป็นรายได้แผ่นดินและควรโอนเป็นงบประมาณแผ่นดิน สถานการณ์นี้บอกเป็นนัยว่าจำนวนรวมของความเสียหายที่เกิดขึ้นจะไม่จำเป็นต้องใช้โดยโจทก์ (DNP) เพื่อดำเนินการอนุรักษ์ด้วยตนเอง ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับกฎของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชในการทำหน้าที่เป็นโจทก์

เนื่องจากเวลาและความพยายามทั้งหมดที่ใช้ในการเรียกร้องอาจไม่ได้รับการชดเชย แม้ว่าคดีจะประสบความสำเร็จก็ตาม

Calotes emma.

ข้อมูลจาก: E.L.Webb

6. อะไรที่เป็นความท้าทายและโอกาสในประเทศไทย

กฎหมายความรับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยเพิ่งเริ่มขยายขอบเขตเพื่อจัดการปัญหาการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และจากคดีล่าสุด (ตารางที่ 2) ทำให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และอัยการได้รับประสบการณ์ใหม่และข้อมูลเชิงลึกเพื่อทำให้คดีในอนาคตได้ดีขึ้น กฎหมายความรับผิดชอบต่อการดำเนินงานเพิ่มเติมเพื่อปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพไม่เพียงเกี่ยวข้องกับกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรแต่ยังเป็นบรรทัดฐานทางกฎหมายของชาติ บริบทด้านการปกครอง ความคาดหวัง และความเชี่ยวชาญอีกด้วย

ในส่วนที่กล่าวถึงนี้ได้พิจารณาประเด็นเชิงปฏิบัติหลายอย่างและการตีความทางกฎหมายที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งอาจส่งอิทธิพลต่อศักยภาพของการดำเนินคดีด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย ซึ่งได้รับคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายไทย ประสบการณ์ตรงจากเขตอำนาจศาลต่าง ๆ และการตีความกฎหมายของประเทศไทย

ความท้าทาย

ความท้าทายจากความไม่แน่นอนในวิธีการเริ่มต้นและประเมินการเรียกร้องค่าเสียหาย

เช่นเดียวกับในหลายประเทศ มีความไม่มั่นใจจากทั้งกลุ่มโจทก์ อัยการ ผู้พิพากษา และจำเลย ในการทำความเข้าใจด้านการเรียกร้องค่าเสียหายและการเยียวยา

แม้ว่ากรมอุทยานแห่งชาติ

สัตว์ป่าและพันธุ์พืชจะได้กำหนดกฎขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายต่อระบบนิเวศป่าไม้ แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์

ยิ่งไปกว่านั้นความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพประเภทอื่นก็ยิ่งขาดกฎและแนวทางที่แน่นอนในการแยกประเภทความเสียหายและระบุการเยียวยาที่เหมาะสมต่อการเรียกร้องค่าเสียหายในชั้นศาล

ซึ่งถือเป็นความท้าทายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน

ปัญหาทางเทคนิคที่แปลกใหม่สำหรับศาล และยังมีแนวทางการดำเนินคดีของศาลในคดีก่อนหน้าอยู่น้อย

ซึ่งก่อให้เกิดความไม่มั่นใจต่อบุคคลในคดี ตัวอย่างเช่น

โจทก์และอัยการก็ไม่มั่นใจในการขอของการเรียกร้องค่าเสียหายที่สามารถเรียกร้องได้หรือเตรียมข้อโต้แย้งอย่างไรจึงจะสมบูรณ์ ซึ่งจะเห็นได้จากสามคดีล่าสุดของ กรมอุทยานแห่งชาติ

สัตว์ป่าและพันธุ์พืชที่คำพิพากษาของศาลชี้ให้เห็นว่าไม่สามารถพิสูจน์และแสดงให้เห็นถึงความเสียหายที่แท้จริง (ตารางที่ 2) ความไม่แน่นอนในการเรียกร้องนำไปสู่ความไม่สอดคล้องกันในคำพิพากษาของศาล (เช่น ตารางที่ 2)

การเอาชนะความท้าทายนี้จะต้องมีการพัฒนาแนวทางและกฎระเบียบทางวิทยาศาสตร์สำหรับการเยียวยาและการเรียกร้องค่าเสียหายแม้ว่าหลายประเทศจะไม่มีกฎระเบียบอย่างละเอียดเกี่ยวกับวิธีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน

มีหลายประเทศที่กำลังพัฒนากฎหมายที่กำหนดขอบเขตของการเยียวยาและกำลังร่างแนวทางการให้คำปรึกษาเพื่อช่วยชี้แจงกระบวนการของการเรียกร้องค่าเสียหาย

การจะเอาชนะความท้าทายดังกล่าวทำได้ด้วยการอธิบายเพื่อนำกลยุทธ์มาประยุกต์ใช้กับหลักการของกฎหมายสิ่งแวดล้อม

- ศาลฎีกาในประเทศไทยตัดสินว่า "มีความเป็นไปได้สูง" ที่การกระทำของจำเลยทำให้เกิดความเสียหายนั้นเพียงพอแล้วที่จะทำให้เกิดเป็นตามข้อกำหนด เพื่อให้จำเลยเป็นผู้ต้องรับผิดชอบในการให้การเยียวยา ในกรณีนี้แม้ในบริบทของความไม่แน่นอนไม่ว่าการกระทำของจำเลยก่อให้เกิดความเสียหายตามที่กล่าวหาจริงหรือไม่ (กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถพิสูจน์คดีในส่วนของตนได้อย่างแน่ชัด) หลักฐานที่น่าเสนอที่ชี้ให้เห็นว่า "มีความเป็นไปได้สูง" ว่ามีความเชื่อมโยงก็เพียงพอแล้วที่จะส่งผลต่อคำพิพากษาให้แก่โจทก์
- หลักการป้องกันล่วงหน้ายังถูกนำมาใช้เพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยผู้พิพากษาตีความว่าเป็นการย่อนภาระการพิสูจน์ แทนที่โจทก์จะพิสูจน์ความเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างความผิดและความเสียหายที่เกิดขึ้น จำเลยจะต้องพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหาย หลักการนี้ถูกนำมาใช้ในคดีต่าง ๆ ในหลายประเทศ แต่ยังไม่ได้นำมาใช้ในประเทศไทย
- นอกจากนี้ยังมีช่องทางที่จะโต้แย้งในการเยียวยาตามหลัก *การยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย* ซึ่งได้รับการยึดถือโดยศาลฎีกาในประเทศอาร์เจนตินา บราซิล โคลอมเบีย คอสตาริกา เอกวาดอร์ และเม็กซิโก ดังที่ Rabasa และคณะ (2563)(2020) ได้อธิบายว่า *หลักการนี้กำหนดว่าในกรณีที่มิใช่ของสงสัย ความคลุมเคลือ หรือความไม่แน่นอนโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือฝ่ายตุลาการ ในเรื่องขอบเขตหรือความขัดแย้งกันของกฎ หลักการ หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน เมื่อจำเลยต้องรับรูสิทธิโดยไม่มีกฎหมายที่ชัดเจน หรือในระหว่างเวลาที่ประเมินกฎสิ่งแวดล้อมที่ใช้บังคับ จำเลยต้องได้รับการแก้ไขในลักษณะที่เป็นการปกป้องหรืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากที่สุด*¹⁶

ความท้าทายที่จำกัดขอบเขตของการเยียวยา

เช่นเดียวกับในหลายประเทศ ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม การเยียวยา และการเรียกร้องค่าเสียหายมักจะถูกตีกรอบโดยแคบในแง่ของมูลค่าทางการเงินของความเสียหาย ในประเทศไทยการฟ้องร้องคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมามุ่งเน้นไปที่จำนวนเงินที่จำเลยจะต้องชำระ (ตารางที่ 2) ยิ่งไปกว่านั้น มีรายงานว่าผู้พิพากษามักตีกรอบแคบในการตีความเกี่ยวกับความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและการเยียวยา โดยขอหลักฐานของค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง มากกว่าการประมาณการค่าใช้จ่าย คำพิพากษาของศาลฎีกาฉบับหนึ่งระบุว่า คดีควรประกอบด้วยกระบวนการที่ละขั้นตอนซึ่งจะประเมินความเสียหายก่อน จากนั้นจึงใช้เครื่องมือและวิธีการเฉพาะเพื่อประเมินความเสียหายให้แม่นยำ โดยระบุว่า ศาลจะไม่ยอมรับ "การคำนวณคร่าว ๆ" ว่าเป็นหลักฐานที่เพียงพอที่ใช้ในการสนับสนุนการเรียกร้อง (*คดีศาลฎีกาเลขที่ 125000/2558*)

แม้ว่าค่าชดเชยที่เป็นจำนวนเงินมักจะมีผลสำคัญต่อการเรียกร้องความเสียหาย แต่การมีจุดเน้นที่แคบที่มุ่งแต่ความเสียหายที่เป็นจำนวนเงินอาจทำให้มองข้ามองค์ประกอบที่สำคัญ เช่น ความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น จำเลยอาจต้องรับผิดชอบที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อสัตว์แต่ละตัวแต่อาจไม่มีความเสียหายต่อการอยู่รอดของสายพันธุ์ดังกล่าว การทำงานของระบบนิเวศ และคุณค่าเชิงสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้จำกัดขอบเขตของคำพิพากษาและความยุติธรรมตามหลักวิทยาศาสตร์

การเอาชนะความท้าทายนี้จำเป็นต้องมีกฎ/แนวทางปฏิบัติในอนาคตที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับขอบเขตของสิ่งที่ก่อให้เกิด "มูลค่ารวม" ของความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม กฎของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชที่มีอยู่สำหรับระบบนิเวศป่าบกไม่ได้พิจารณาถึงคุณค่าทางสิ่งแวดล้อมหลายประเภท รวมถึงความเสียหายต่อการอยู่รอดของสายพันธุ์ ทรัพยากรและบริการทางระบบนิเวศทั้งหลาย คุณค่าทางความสัมพันธ์ของมนุษย์ และความเสียหายต่อชื่อเสียง อย่างไรก็ตาม แนวทางในอนาคต (เช่น กฎที่กำลังพัฒนาสำหรับความเสียหายต่อสัตว์) ไม่จำเป็นต้องถูกจำกัดด้วยสิ่งเหล่านี้ แท้จริงแล้วกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทั่วไปของไทยให้อำนาจแก่ศาลอย่างกว้าง ๆ ในการประเมินความเสียหายตามสถานการณ์และความรุนแรงของคดี จากนั้นจึงให้ "ค่าชดเชยต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น" และอนุญาตให้ศาล "สั่งมาตรการที่เหมาะสม" สำหรับการเยียวยารวมถึงใน กรณีความเสียหายต่อชื่อเสียง สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าไม่มีอุปสรรคทางกฎหมายใดที่จะจำกัดขอบเขตของการเยียวยาในอนาคตอย่างเคร่งครัด

ความท้าทายในการดำเนินการตามคำพิพากษา

ผู้พิพากษาศาลแพ่งในประเทศไทยสามารถตัดสินได้เฉพาะคำพิพากษาให้จำเลยจ่ายเงินชดเชยให้แก่กระทรวงการคลังเท่านั้น

แต่ไม่สามารถกำหนดการดำเนินการเยียวยาเฉพาะเจาะจงหรือจัดสรรงบประมาณให้กับกระทรวงใดโดยตรง ซึ่งหมายความว่าแม้แต่คำพิพากษาที่ประสบความสำเร็จก็ยังคงมีความท้าทายในเรื่องการส่งมอบการเยียวยาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีแรงจูงใจเพียงเล็กน้อยสำหรับกรมอุทยานแห่งชาติ

สัตว์ป่าและพันธุ์พืชในการทำหน้าที่เป็นโจทก์

เนื่องจากคดีที่ชนะก็ไม่ได้ให้การเยียวยาหรือค่าชดเชยสำหรับค่าใช้จ่ายในการยื่นดำเนินคดี (ในทางตรงกันข้าม ในคดีปกครองที่ฟ้องรัฐบาล ศาลสามารถสั่งให้ดำเนินการเยียวยาเป็นการเฉพาะได้)

การเอาชนะความท้าทายนี้จะต้องอาศัยการพัฒนาในอนาคตของกองทุนสิ่งแวดล้อมแยกต่างหาก ซึ่งสามารถเบิกจ่ายกองทุนได้ แทนที่จะใช้กระทรวงการคลังทั่วไป ซึ่งได้ถูกนำมาใช้ในประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐเป็นโจทก์ กองทุนจะถูกส่งตรงไปยังการดำเนินการเยียวยาตามคำพิพากษาโดยเฉพาะ หรืออย่างน้อยที่สุดก็คือมาตรการอนุรักษ์ภายในเขตอำนาจเดียวกัน

ในระยะสั้นนี้ มีวิธีแก้ไขที่เป็นไปได้หลายประการเพื่อให้สามารถดำเนินการตามคำพิพากษาของศาลได้ ตัวอย่างเช่น ในบริบทของคดีการล่าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย

- มาตรา 58 ถึง 60 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่ากำหนดว่าค่าบริการและเงินบริจาครวมที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชได้รับและเงินที่ได้จากการบริจาครวมไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้ของรัฐ และให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชเก็บรักษาไว้เพื่อการอนุรักษ์ พันธุ์ และบำรุงรักษาสัตว์ป่าและพื้นที่คุ้มครอง แนวทางหนึ่งที่เป็นไปได้ที่เจ้าหน้าที่สามารถพิจารณาได้คือการให้ผู้มีอำนาจรับผิดชอบการคลังของรัฐ ร่างกฎชั่วคราวซึ่งกำหนดว่าการชดเชยเป็นจำนวนเงินที่ศาลมอบให้รัฐในคดีของความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพจะถือเป็นเงินบริจาครวมที่มอบให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชอีกทางหนึ่ง และอยู่ภายใต้การรับรองว่ากฎหมายการปกครองและการเงินของไทยอนุญาต หน่วยงานที่รับผิดชอบการคลังของรัฐสามารถบริจาครวมอย่างมีเป้าประสงค์ให้แก่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เป็นจำนวนเดียวกับค่าชดเชยที่ได้รับจากศาล วิธีแก้ปัญหานี้ที่เป็นไปได้นี้ได้รับการรับรองจากมาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า ซึ่งกำหนดให้กฎของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชใช้เงินจำนวนดังกล่าวเพื่อการคุ้มครอง ดูแล บำรุงรักษา หรือฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการคุ้มครอง ดูแล เลี้ยงดู หรือช่วยเหลือสัตว์ป่าที่เจ้าหน้าที่ยึดไว้
- ในกรณีที่ผู้พิพากษาให้ค่าชดเชยเพื่อครอบคลุมความเสียหายในอนาคต รัฐและ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชสามารถเข้าร่วมเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินได้ ภายใต้การรับรองว่ากฎหมายไทยอนุญาต ภาวะทรัสตีคือสัญญาระหว่างสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งโอนสิทธิทรัพยากร หรือทรัพย์สินให้อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งตกลงจะใช้และจัดการสิ่งที่ถูกโอนถ่ายเพื่อประโยชน์ของบุคคลที่สาม ในฐานะผู้รับมอบเงินชดเชย หน่วยงานที่รับผิดชอบในการคลังของรัฐสามารถลงนามในสัญญากับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชเพื่อโอนถ่ายจำนวนเงินที่จัดสรรให้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายในอนาคตโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เงินจำนวนดังกล่าวในการชำระค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นเท่านั้น

ในทั้งสองกรณี คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าสามารถใช้เป็นหน่วยงานตรวจสอบ มีหน้าที่รายงานต่อหน่วยงานกลางของรัฐ นอกจากนี้ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาในการตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาก็ยังมีความสำคัญด้วยเช่นกันแม้ว่าในกรณีของประเทศไทย คำพิพากษาส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการชำระค่าใช้จ่ายในปัจจุบันหรืออนาคต ในกรณีหลังมีความเป็นไปได้ที่จะมีการออกคำสั่งบังคับต่อเนื่อง ในขณะที่คดียังคงอยู่ในระหว่างการพิจารณา โดยศาลมีบทบาทในการกำกับดูแลเพื่อให้มั่นใจว่าการปฏิบัติตามและการบังคับใช้คำสั่งได้ดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนด ทางเลือกเหล่านี้อาจได้รับการพิจารณาในกรณีที่ความหลากหลายทางชีวภาพได้รับความเสียหายเนื่องจากปัจจัย ผลักดันอื่น ๆ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า แม้ว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องควรได้รับการวิเคราะห์ก่อนก็ตาม

โอกาส

โอกาสในคดีความหลากหลายทางชีวภาพในอนาคตที่หลากหลายมากขึ้น

ประเทศไทยมีกฎหมายหลายฉบับที่กำหนดพันธกรณีของรัฐในการเยียวยาสิ่งแวดล้อมเมื่อเกิดความเสียหาย และระบุเพิ่มเติมถึงสิทธิในการเรียกร้องค่าชดเชยทางการเงินจากฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งกำหนดฐานในการร้องขอและใช้การดำเนินการทางกฎหมายเพื่อให้การเยียวยาต่อความเสียหายในความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงในกรณีที่ความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพไม่ได้ถูกดำเนินคดี และในกรณีที่มีความเข้าใจในความเสียหายอย่างจำกัด (ดูตารางที่ 1)

มีแนวทางมากขึ้นสำหรับกฎหมายความรับผิดในกรณีที่ความหลากหลายทางชีวภาพถูกให้เสียหาย เช่น กรณีการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย ก่อนหน้านี้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชได้ร้องขอค่าชดเชยในกรณีประเภทนี้ แม้ว่าจะมีวิธีการและใช้มูลค่าที่แตกต่างกัน (ดูตารางที่ 2) และยังไม่มีการกำหนดเกณฑ์สำหรับวิธีการเรียกร้องค่าเสียหาย พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่าให้สิทธิกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชในการเรียกร้องค่าชดเชยสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ มากมายที่ดำเนินการตามภาวะผูกพันทางกฎหมาย ตัวอย่างเช่น กฎหมายอนุญาตให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชยึดสัตว์ป่าที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด (มาตรา 81.4) และกำหนดหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือ ดูแล หรือบำบัด แจกจ่ายหรือปล่อยไปยังที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ แหล่งกำเนิด โอน หรือทำลาย เก็บรักษาไว้ในทางราชการหรือจัดการด้วยประการใด ๆ (มาตรา 86) การดำเนินการเหล่านี้อาจได้รับการพิจารณาเป็นพื้นฐานในการเรียกร้องค่าชดเชยตามมาตรา 87 แม้ว่ามาตรานี้จะกล่าวถึงอย่างชัดเจนว่าเป็นเพียง "ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ" แต่ก็ทราบถึงความเป็นไปได้ว่าต้องพิจารณาการดำเนินการอื่น ๆ ด้วย เช่น การดำเนินการที่ดำเนินการไปแล้วเพื่อช่วยเหลือและดูแลสิ่งส่งตรวจที่ยึดได้ มีบริบทในเรื่องการค้าสัตว์ป่าที่สำคัญอื่น ๆ ในประเทศไทย ซึ่งจากกรณีที่คล้ายกันยังสามารถพัฒนาเพื่อจัดการกับการค้าสัตว์ป่า รวมถึงทั้งห่วงโซ่คุณค่าและที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาทั้งหลาย (กรอบที่ 5)

โอกาสในการดำเนินคดีที่คล้ายคลึงกันยังคงครอบคลุมไปถึงความเสียหายที่เกิดจากตัวขับเคลื่อนอื่นต่อความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การสูญเสียที่อยู่อาศัย การเสื่อมโทรมของที่อยู่อาศัย และมลพิษ

ตั้งตัวอย่างการค้าสัตว์ป่าข้างต้น ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่า

กฎหมายอื่นกำหนดให้รัฐบาลเรียกชดเชยเพื่อตอบสนองต่อความเสียหายต่างมีขอบเขตกว้างขวางซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายและรัฐธรรมนูญสำหรับการดำเนินการเยียวยาดังกล่าวเพื่อให้ครอบคลุมภายใต้การดำเนินคดีที่มีความผิด แนวทางเหล่านี้ค่อนข้างจำกัดโดยแนวทางที่ระบุไว้ในประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชปี 2564

(2021) แม้ว่าผู้พิพากษาศาลสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยจะใช้ดุลยพินิจเป็นอย่างมาก (จะกล่าวถึงด้านล่าง)

กรอบที่ 5: ความเป็นไปได้ในการเยียวยาในการส่งสิ่งมีชีวิตกลับประเทศ

สิ่งมีชีวิตเป็นสิ่งใหญ่ที่มีถิ่นกำเนิดเฉพาะในเกาะสุมาตราและบอร์เนียว (อินโดนีเซีย มาเลเซีย และบรูไนดารุสซาลาม) ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้จับกุมผู้ลักลอบค้าสิ่งมีชีวิตจำนวนหนึ่ง และส่งกลับกว่า 70 ตัวกลับประเทศตามพันธกรณีที่มีต่ออนุสัญญาไซเตส ตัวอย่างเช่น ในเดือนธันวาคม 2563 (2020) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชของไทย (DNP) ได้ส่งสิ่งมีชีวิตกลับประเทศอินโดนีเซีย

การส่งกลับเหล่านี้มีผลกระทบต่อหน่วยงานด้านสัตว์ป่าอย่างแน่นอน เนื่องจากพวกเขาต้องค่าใช้จ่ายในการขนส่งและการดูแล ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 (2019) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีสิทธิร้องขอชดเชยสำหรับค่าใช้จ่ายเหล่านี้รวมถึงความเสียหายที่เกิดกับสัตว์ด้วย

จนถึงขณะนี้ การส่งกลับทั้งหมดได้ดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่าฉบับเดิม ซึ่งไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม

หน่วยงานของรัฐอาจใช้บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อเรียกร้องค่าชดเชยสำหรับค่าดูแลและค่าใช้จ่ายในการส่งตัวกลับต่อผู้ลักลอบค้าสัตว์ป่า

นับตั้งแต่กฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่ามีผลบังคับใช้ในเดือนพฤศจิกายน 2562 (2019) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีสิทธิอย่างชัดเจนในการร้องขอชดเชยสำหรับความเสียหายที่เกิดกับสัตว์

ค่าใช้จ่ายในการส่งคืนยังคงต้องเรียกร้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นอกจากนี้ การเรียกร้องความเสียหายโดยสมบูรณ์จะไม่รวมเพียงแต่ค่าใช้จ่ายในการส่งคืนประเทศเท่านั้น แต่ยังรวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสัตว์ตั้งแต่ช่วงที่ถูกยึดจนกระทั่งปล่อยสู่ธรรมชาติ

อย่างไรก็ตามไม่เคยมีการเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนนี้

โอกาสในการขยายและจัดทำแนวทางการเยียวยาที่มีประโยชน์

กฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทย (ประกาศของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช) ได้กำหนดหลักเกณฑ์บางประการสำหรับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชในการดำเนินการเรียกร้องค่าเสียหายสำหรับความเสียหายทางกายภาพต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และกำหนดว่าผู้ใดมีอำนาจในการดำเนินการดังกล่าว

แต่กฎหมายฉบับนี้ยังมีขอบเขตที่จำกัดในเรื่องแนวทางที่ชัดเจนในการเยียวยาความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพในบางกรณีที่สำคัญ ตัวอย่างเช่น

พระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่ากำหนดว่ารัฐมีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าชดเชยทางการเงินตามมูลค่าของความเสียหายต่อสัตว์ และสำหรับมาตรการฟื้นฟูที่ดำเนินการกับสัตว์ดังกล่าว

ทั้งยังกำหนดให้อธิบดีกำหนดหลักเกณฑ์การคำนวณมูลค่าของสัตว์แม้ว่าจะยังมีได้ประกาศใช้บังคับก็ตาม

จนถึงปัจจุบัน การมุ่งเน้นที่การคำนวณมูลค่าเงินของสัตว์ป่าและเน้นที่สูตรการคำนวณทางเทคนิค และให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช อัยการ

พิจารณาวิธีในการกำหนดค่าสำหรับการเรียกร้องทางการเงินยังไม่ชัดเจน (ตารางที่ 2)

นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดในเรื่องความชัดเจนและข้อมูลเชิงลึกในการพัฒนาการเยียวยาความเสียหายต่อทรัพยากรทางทะเลและป่าชายเลนซึ่งยังไม่มีกฎหมายใดกำหนด

ซึ่งเป็นการรับผิดชอบของคณะกรรมการประเมินมูลค่าความเสียหายจากทรัพยากรธรรมชาติของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

ในขณะนี้มีโอกาสที่จะไตร่ตรองว่าอะไรคือแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการออกกฎหมายในประเทศไทย เนื่องจากมีแนวทางที่เป็นไปได้หลายประการในการพัฒนาแนวทางสำหรับการเรียกกรังค่าเสียหาย เป็นการสร้างโอกาสให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชได้ไตร่ตรองถึงคดีที่มีอยู่และพิจารณาว่าการเยียวยาตามหลักวิทยาศาสตร์ประเภทใดที่จำเป็นต่อคดีดังกล่าว

จะเป็นการพัฒนาเชิงกลยุทธ์ที่จะออกกฎหมายในอนาคตเพื่อกำหนดองค์ประกอบของ "มูลค่างรวม" เช่น ความเสียหายในอดีต ความเสียหายในปัจจุบัน ความเสียหายในอนาคต การสูญเสียระหว่างกาล รวมถึงในส่วนที่เป็นรูปของตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงิน หลักเกณฑ์เพิ่มเติมจะให้แนวทางวิธีคำนวณองค์ประกอบเหล่านี้ในลักษณะที่แน่นอนมากขึ้น แต่ไม่จำกัดสิทธิ์ของโจทก์หรือโอกาสของการดำเนินคดีเชิงกลยุทธ์

ในแง่หนึ่งก็มีความจำเป็นที่ต้องดำเนินงานในแนวทางที่เรียบง่าย ปฏิบัติได้จริง ซึ่งช่วยลดภาระทางเทคนิคและช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการได้อย่างทันท่วงที อย่างไรก็ตาม การค้นหาแนวทางที่ง่ายขึ้นจะหมายความว่ารายการราคาและสูตรการคำนวณทางเทคนิคจะไม่ถูกนำมาใช้ เนื่องจากจะเป็นการรวมค่าปรับในรูปของตัวเงินและสูตรคำนวณทางเทคนิคสำหรับการวัดคุณค่าการบริการทางระบบนิเวศเข้ากับการเยียวยาอย่างผิดพลาด การจ่ายเงินเป็นจำนวนคงที่ไม่ได้ครอบคลุมถึงการดำเนินการทั้งหมดที่เจ้าหน้าที่อาจต้องดำเนินการเพื่อเยียวยาความเสียหาย และไม่ได้แสดงถึงคุณค่าที่สำคัญในความหลากหลายทางชีวภาพ แทนที่จะเป็นเช่นนั้น การเยียวยากลับอ้างอิงตามการกระทำที่จำเป็นเพื่อตอบสนองต่อความเสียหายแทน อาจเป็นประโยชน์ที่จะมีรายการการเยียวยาที่โดยปกติแล้วเจ้าหน้าที่จะคำนวณในกรณีประเภทนี้ จากนั้น "มูลค่างรวม" ของความเสียหายต่อสิ่งมีชีวิตจะถูกคำนวณเป็นรายการซึ่งไม่ใช่จำนวนคงที่ แต่เป็นต้นทุนค่าใช้จ่ายขั้นสุดท้ายซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินการเยียวยาที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ ตัวอย่างเช่น เมื่อไม่นานมานี้ มีการจัดทำแนวทางสำหรับการดำเนินคดีเกี่ยวกับความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพในอินโดนีเซีย³ (กรอบที่ 6)

Panthera tigris
ข้อมูลจาก: B. Meyer

กรอบที่ 6: ภาพประกอบการเยียวยาเรียกร้องค่าเสียหายในคดีลักลอบค้าสัตว์ป่าและพันธุ์พืชที่ผิดกฎหมาย
กฎหมายชี้ว่าการเยียวยาควรสะท้อนถึง "มูลค่ารวม" ของความเสียหายในคดีหนึ่ง ๆ
แต่ไม่ได้ระบุว่าความเสียหายรวมถึงอะไรบ้าง

ตัวอย่างนี้พิจารณาการจับกุมผู้ลักลอบค้าสัตว์ป่าและการยึดลูกเสือสัตว์¹⁷

การดำเนินคดีเรียกร้องความรับผิดชอบอาจรวมถึงการเรียกร้องค่าเสียหายที่พิจารณาการดำเนินการเยียวยาหลายประเภท (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ตัวอย่างการเยียวยาในคดีลักลอบค้าเสือ

ประเภทของการดำเนินการเยียวยา	การเยียวยาที่รวมอยู่ในการเรียกร้องค่าเสียหาย
เพื่อการฟื้นฟูความเสียหายต่อสัตว์ (ที่ยังมีชีวิต)	<ul style="list-style-type: none"> ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการช่วยเหลือและขนส่งลูกสัตว์สัตว์ ค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูและบำรุงรักษาลูกสัตว์ทั้งสัตว์ตั้งแต่ช่วงที่ถูกยึดจนกระทั่งเคลื่อนย้ายไปยังปลายทางสุดท้าย (ค่ากรง ค่าอาหาร ค่าดูแลของสัตว์แพทย์ในปัจจุบันและอนาคต และค่าปฏิบัติตามกฎระเบียบด้านสวัสดิภาพสัตว์ทั้งหมด)
เพื่อฟื้นฟูความเสียหายต่อสัตว์และระบบนิเวศ	<ul style="list-style-type: none"> ค่าใช้จ่ายทั้งหมดจากการลาดตระเวนพิเศษและการตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์เพิ่มเติมในเขตพื้นที่เฉพาะที่มีประชากรเสือโคร่งในช่วงระยะเวลา 10 ปี เพื่อแสดงให้เห็นว่าประชากรเสือโคร่งมีการขยายเพียงเล็กน้อย
เพื่อการฟื้นฟูความเสียหายต่อมนุษย์ ทั้งในรูปแบบของตัวเงินและคุณค่าความสัมพันธ์ (เช่น ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์)	<ul style="list-style-type: none"> ค่าใช้จ่ายทั้งหมดของโปรแกรมให้การศึกษาในชุมชนที่ได้รับผลกระทบรอบอำเภอขุนตาล เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเสียหายต่อมูลค่าความสัมพันธ์หลายอย่างที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติซึ่งจำเลยทำให้เสียหาย หากสัตว์ถูกจัดแสดงต่อสาธารณะในขณะที่พวกมันฟื้นตัว: กระดานข้อมูลที่อธิบายประวัติของสิ่งที่เกิดขึ้นและการดำเนินการเยียวยา หากพื้นที่ที่สัตว์ถูกจับมาเป็นที่รู้จักสำหรับการท่องเที่ยว: ให้ชดเชยทางการเงินแก่ชาวท้องถิ่นสำหรับรายได้ที่สูญเสียไปจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (เช่น เพลอร์เซ็นต์ของรายได้ของปีก่อนหน้า) การขอโทษต่อสาธารณะ
เพื่อฟื้นฟูความเสียหายต่อรัฐ	<ul style="list-style-type: none"> ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการดำเนินงานที่ไม่ได้รายงาน การชดเชยทางการเงินต่อความเสียหายต่อพันธกรณีของรัฐในการปกป้องสิ่งแวดล้อมและความเสียหายต่อชื่อเสียง

โอกาสสำหรับศาลสิ่งแวดล้อมเพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียกร้องค่าเสียหายและความเป็นไปได้สำหรับโจทก์รายอื่น

ศาลสิ่งแวดล้อมในศาลแพ่งและศาลปกครองในประเทศไทยมีกฎเกณฑ์ที่ปรับให้เหมาะสมกับความจำเป็นด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มีความชัดเจนมากขึ้นและผ่อนคลายนข้อกำหนดด้านกระบวนการและขจัดอุปสรรคด้านกระบวนการที่มากมายในการดำเนินคดีอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ ศาลเหล่านี้จึงได้รับโอกาสพิเศษในการดำเนินการ พิจารณา และขยายขอบเขตของการดำเนินคดีและการเยียวยาเท่าที่สามารถจะกระทำได้ – ซึ่งหลายศาลยังไม่ได้มีการพิจารณาคดีเช่นนี้

- **อำนาจพิเศษ:** ศาลสิ่งแวดล้อมมีอำนาจพิเศษในการสืบสวนสอบสวน และอาจเรียกผู้มีประสพการณ์พยาน และผู้เชี่ยวชาญ และไปตรวจสอบสถานที่ที่ได้รับความเสียหายตามที่เห็นสมควรเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริง ซึ่งหมายความว่าศาลสามารถจะขยายการสืบสวนข้อเรียกร้องของโจทก์ในลักษณะที่ช่วยลดภาระของโจทก์ ทำให้เข้าใจถึงความเสียหายมากยิ่งขึ้น และขยายขอบเขตของการเยียวยา

- **ขยายขอบเขตของความเสียหายและการเยียวยา**

ศาลสิ่งแวดล้อมยังสามารถช่วยขยายขอบเขตของความเสียหายและกำหนดประเภทของการเยียวยาที่ละเอียดอ่อนค่าพิพาท

แนวทางการดำเนินคดีแพ่งด้านสิ่งแวดล้อมอนุญาตให้ศาลพิจารณาไม่เพียงแต่ความเสียหายในปัจจุบันหรือในอดีตเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผลกระทบในอนาคตที่เป็นความเสียหายต่อ "ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศ สาธารณประโยชน์ ผลกระทบต่อชีวิตส่วนตัวหรือสุขภาพ

สิทธิด้านสิ่งแวดล้อมของคนรุ่นต่อไป และหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน"

แนวทางการดำเนินคดีปกครองด้านสิ่งแวดล้อมยังเปิดกว้างในการพิจารณาความเสียหายเพิ่มเติม ซึ่งรวมถึงความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและ ความเสียหายทางศิลปกรรม

สิ่งเหล่านี้ขยายไปไกลกว่าแนวทางการเรียกร้องค่าเสียหายตามที่ระบุไว้ในประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ปี 2564 (2021)

แนวทางการพิจารณาคดีแพ่งและการปกครองให้ศาลใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาค่าชดเชยตามข้อเท็จจริงของคดีและอาจเกินกว่าที่โจทก์ร้องขอ

แนวทางของศาลปกครองอนุญาตให้ศาลสั่งติดตามการดูแลความเจ็บป่วยหลังจากออกค่าพิพาท

ความเสียหายระหว่างกาล ความเสียหายในอนาคต ความเสียหายทางสภาพจิตใจ

หรือความเสียหายที่ไม่ใช่จำนวนเงิน ความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ ต้นทุนการกำจัดมลพิษ

ต้นทุนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิทธิชุมชนและวิถีชีวิตชุมชน

นอกจากนี้ ค่าพิพาทจะสงวนสิทธิการพิจารณาความเสียหายในอนาคตและอาจมีผลย้อนหลังได้

- **การเข้าถึงความยุติธรรมที่ดีขึ้น:**

ศาลเหล่านี้มีจุดยืนที่ชัดเจนสำหรับโจทก์ในวงกว้างนอกเหนือจากรัฐ

ซึ่งอาจอนุญาตให้โจทก์เข้าถึงการเยียวยาที่อาจไม่สามารถให้ได้ผ่านกระบวนการทางแพ่งแบบดั้งเดิม/ทั่วไป ตัวอย่างเช่น

แนวทางการดำเนินคดีปกครองด้านสิ่งแวดล้อมให้ข้อพิจารณาทางกฎหมายแบบกว้าง ๆ

ในเรื่องของการฟ้องร้องเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยพิจารณาถึงสิทธิของชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน สมาคม นิติบุคคล หรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสิ่งแวดล้อม

แนวทางดังกล่าวยังอนุญาตให้ผู้พิพาทชายกเว้นไม่ให้โจทก์ที่ทำการเพื่อสาธารณประโยชน์ต้องชำระค่าธรรมเนียมศาลหากมีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขบางประการ

และศาลยังสามารถกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมต่อจำเลยเพื่อให้แน่ใจว่าพวกเขาปฏิบัติตามภาระผูกพันตามค่าพิพาทโดยไม่จำเป็นต้องดำเนินคดีใหม่

อ้างอิง

1. (สหราชอาณาจักร) รัฐบาลสหราชอาณาจักร 2562 (2019). การประชุมการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย: กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร. 11-12 ตุลาคม 2561 (2018). <https://www.gov.uk/government/topical-events/london-conference-on-the-illegal-wildlife-trade2018>
2. Wilson, L. และ Boratto, R. 2563 (2020). นโยบายการอนุรักษ์ อาชญากรรมสัตว์ป่า และการปราบปรามอาชญากรรม: บทเรียนจากวรรณคดีอาชญาวิทยา การอนุรักษ์ทางชีวภาพ *Biological Conservation* 251:108810. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2020.108810>
3. Phelps, J., Fajrini, R., Nagara, G., Saputra, R., Nugraha, T.P., Jones, C.A. และคณะ 2564 (2021). ผู้บุกเบิกคดีแพ่งสำหรับความเสียหายต่อสายพันธุ์ที่ถูกคุกคาม: คู่มือการอ้างสิทธิ์พร้อมตัวอย่างจากประเทศอินโดนีเซีย *ศูนย์สิ่งแวดล้อมแลงคาสเตอร์, Auriga Nusantara, สถาบันวิทยาศาสตร์แห่งอินโดนีเซีย* URL: https://auriga.or.id/report/download/en/report/73/pioneering_civil_lawsuits_for_harm_to_threatened_species_en.pdf
4. Jones, C.A., Pendergrass, J., Broderick, J., Phelps, J. 2558 (2015). การอนุรักษ์เขตร้อนและความรับผิดชอบต่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม *Environmental Law Review* 45:11032-11050. URL: <https://www.eli.org/sites/default/files/elr/featuredarticles/45%2011032.pdf>
5. Phelps, J., Aravind, S., Cheyne, S., Dabrowski Pedrini, I., Fajrini, R., Jones, C.A., Lees, A.C., Mance, A., Nagara, G., Nugraha, T.P., Pendergrass, J., Purnamasari, U., Rodriguez, M., Saputra, R., Sharp, S.P., Sokolowki, A., Webb, E.L. 2021a. การดำเนินคดีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมสามารถเยียวยาการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพได้ *Conservation Letters* 14:e12821.
6. Phelps, J., Fajrini, R., Nagara, G., Saputra, R., Nugraha, T.P., Jones, C.A. 2021b. บทสรุปนโยบาย: คดีแพ่ง – การตอบโต้ครั้งใหม่ต่อการลักลอบค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย URL: https://auriga.or.id/report/download/en/report/74/civil_lawsuits_a_novel_response_to_illegal_wildlife_trade_en.pdf
7. Young, H.S., McCauley, D.J., Galetti, M., Dirzo, R. 2559 (2016). รูปแบบ สาเหตุ และผลที่ตามมาของการเสื่อมเสียของมานุษยวิทยา การทบทวนนิเวศวิทยา วิวัฒนาการเชิงระบบประจำปี *Annual Review of Ecology, Evolution, Systematics* 47:333-358.
8. Clough, C., และ Channing M. 2561 (2018). กระแสการเงินที่ผิดกฎหมายและการค้าที่ผิดกฎหมายในลิงใหญ่ วอชิงตัน ดี.ซี.: ความซื่อสัตย์ทางการเงินทั่วโลก *Washington, DC: Global Financial Integrity* URL: <https://www.gfintegrity.org/wp-content/uploads/2018/10/GFI-Illicit-Financial-Flows-and-the-Illegal-Trade-in-Great-Apes.pdf>
9. Ash, N., Notarbartolo di Sciara, B., Sharma, N., Glaser, S., Kelly, M., Cremona, P. 2560 (2017). การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการลักลอบค้าสัตว์ป่า โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ UNEP/EA.2/INF/28 URL: <https://www.unenvironment.org/resources/report/unepea2inf28-analysis-environmental-impacts-illegal-trade-wildlife>
10. Alves, R.R.N., Rosa, I.L., Leo Neto, N.A., Voeks R. 2555 (2012). สัตว์สำหรับเทพเจ้า: การใช้และการค้าสัตว์ที่มีมนต์ขลังและทางศาสนาในบราซิล นิเวศวิทยาของมนุษย์ *Human Ecology* 40:751-780.
11. Freischlad, N. 2562 (2019). อินโดนีเซียยึดนกกระดิวัวร้าย 200 ตัว เกิดอะไรขึ้นกับพวกมัน *Mongabay News*, 4 มกราคม. URL:

<https://news.mongabay.com/2019/01/indonesia-confiscated-some-200-pet-cockatoos-what-happened-to-them/>

12. การจัดการระดับโลกเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ (GITOC) 2564 (2021). คดีชี้ยมาศ: การลักลอบตัดไม้ การก่อก่ออาชญากรรม และการฟอกเงินในประเทศไทย. 23 พฤษภาคม. URL: <https://globalinitiative.net/analysis/chaimat-case-thailand/>
13. เกียรติคุณวงศ์, ณ. 2562 (2019). ศาลสิ่งแวดล้อม: ศาลสิ่งแวดล้อมสามารถคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทยได้หรือไม่ สิ่งแวดล้อม การพัฒนา และความยั่งยืน: แนวทางแบบพหุวิทยาการเพื่อทฤษฎีและแนวปฏิบัติของการพัฒนาที่ยั่งยืน *Environment, Development and Sustainability: A Multidisciplinary Approach to the Theory and Practice of Sustainable Development* 21:385-404.
14. ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank) 2554 (2011). การประชุมสัมมนาผู้พำนักแห่งเอเชียว่าด้วยการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อม หลักนิติธรรม และความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม: การดำเนินการของการประชุมสัมมนา เมืองมันดาลายอง ประเทศฟิลิปปินส์. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/29631/symposium-environmental-decisions-law-justice.pdf>
15. องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (สำนักงานประเทศไทย) (WWF) 2564 (2021). เอกสารประกอบการทำงาน: การทบทวนกรณีสัตว์ป่าในประเทศไทย
16. Salinas, A.R., deWindt, C.S. 2563 (2020). Antología judicial ambiental 2560 – 2563 (2017-2020). Derecho y Medio Ambiente.
17. Thai PBS World 2565 (2022). จับลูกเสือโคร่งสี่ตัวจากชายที่จังหวัดมุกดาหาร ประเทศไทย. 15 พฤศจิกายน. URL: <https://www.thaipbsworld.com/four-tiger-cubs-seized-from-man-in-thailands-mukdahan-province/>